

FRANJE

Mededelingen uit de Secties "Snellen" en "Ter Haar" van de Nederlandse
Entomologische Vereniging

Colofon

Franje is het gezamenlijke contactorgaan van de secties “Snellen” en “Ter Haar” van de Nederlandse Entomologische Vereniging en verschijnt tweemaal per jaar.

Logo: *Cosmopterix zieglerella* (Hübner, 1810), door Sjaak Koster

Redactie: de besturen van de secties Snellen en Ter Haar.

Redactie-adres: Maurice Franssen, van Lidth de Jeudelaan 3, 6703 JA Wageningen.

T: 0317-422940, E: fransseq@xs4all.nl.

Bestuur sectie Snellen:

E-mail: snellen@nev.nl

voorzitter: Tymo Muus, K.J. Blokstraat 47, 8384 EV Wilhelminaoord. T: 06-20358505.

secretaris: Violet Middelman, Minstreeppad 79, 3766 BS Soest. T: 06-11268833

penningmeester: Remco Vos, Minstreeppad 79, 3766 BS Soest.

lid: Jurriën van Deijk, Molenbeekstraat 23, 6871 WX Renkum.

Bestuur sectie Ter Haar:

voorzitter: Klaas Kaag, Kofstraat 14, 1784 RP Den Helder. T: 0223-630144,

E: klaas.kaag@hetnet.nl

secretaris: Maja de Keijzer, Cornelis de Wittstraat 36^e, 3311 GD, Dordrecht.

T: 078-6137704, E: boos@xs4all.nl

penningmeester: Hans Groenewoud, Hatertseweg 620, 6535 ZZ Nijmegen.

T: 024-3541725, E: groenewoud.en.devisser@gmail.com

lid: Piet van Son, Molenstraat 52, 5051 LH Goirle, tel: 013-5343042.

E: pjaw.vanson@home.nl

lid: Maurice Franssen, van Lidth de Jeudelaan 3, 6703 JA Wageningen. T: 0317-422940;

E: fransseq@xs4all.nl

Lidmaatschap voor leden van Snellen:

€ 10,- per jaar, bij voorkeur te voldoen op banknummer (IBAN) NL85 INGB 0006 6797 53 t.n.v. Sectie Snellen in Soest. Dit onder vermelding van ‘Contributie Snellen’ en het jaartal. Foreign members can pay their yearly subscription of € 10.00 at the international banking account number (IBAN) NL85 INGB 0006 6797 53 in the name of Sectie Snellen in Soest (BIC code INGBNL2A).

Lidmaatschap voor leden van Ter Haar:

€ 12,- per jaar, IBAN-nummer: NL 36 INGB 0004 3165 51 t.n.v. sectie Ter Haar, Nijmegen, onder vermelding van Contributie ter Haar en het jaartal.

Website NEV: www.nev.nl

Website Snellen: www.sectiesnellen.nl

Website Ter Haar: www.sectieterhaar.com

INHOUD

Voorwoord van de voorzitter sectie Ter Haar	4
Tymo Muus en Remco Vos –Verslag bijeenkomst sectie Snellen 9 oktober 2021	5
Remco Vos – Sectie Snellen - Financieel jaaroverzicht 2021 en begroting 2022	8
Tymo Muus – De bladroller <i>Bactra venosana</i> (Zeller, 1847) als incidentele gast in Nederland	9
Guus Dekkers – Nachtvliinderweekend Grenspark Kalmthoutse Heide, 11-13 juni en 3 juli 2021, NEV secties Snellen en Ter Haar	11
Jack Windig – Lichte en donkere vormen van de Buxusmot – <i>Cydalima perspectalis</i> (Walker, 1859) in Nederland en België	12
Hans Huisman – Bladrollers in Wezep	17
Tymo Muus – De biologie van <i>Scythris dissimilella</i> (Herrich-Schäffer, 1855) en <i>S. scopolella</i> (Linnaeus, 1767) inclusief de beschrijving van hun rupsen	18
Remco Vos – Bladmijnenexcursie Noordhollands Duingebied bij Bergen	22
Tineke Cramer – Enkele waarnemingen uit Noord-Brabant	31
Tymo Muus – Nieuwe voedselplanten van acht soorten microlepidoptera	35
Maja de Keijzer – Verslag Najaarsbijeenkomst Sectie Ter Haar 6 november 2021	38
Henk Stuurman – Bijlagen bij punt 1 Verslag Sectie Ter Haar	43
Gerrit Tuinstra – Interessante macro's in 2021	46
Cees Gielis – Update project nachtvlinders van Bhutan	51
Joke Stuurman – Rupsenkweek in coronatijd	52
Jeroen Voogd – Vooruitkijken naar de voorjaarsbijeenkomst	55
Voorjaarsbijeenkomst sectie Ter Haar	57
Voorjaarsbijeenkomst sectie Snellen	58
Richtlijnen voor auteurs van Franje	59

Voorwoord Sectie Ter Haar

Beste mensen (m/v/x/etc; vlinders doen daar ook niet moeilijk over, maar daar kan Frans P. meer over vertellen), ik wens jullie namens het bestuur het allerbeste voor 2022 en vooral natuurlijk heel veel Lepidoptera. Vlinders in alle vormen, kleuren en stadia. Dat houdt ons gezond en gelukkig.

Ik ben zeer blij dat de najaarsvergadering nog door kon gaan. En veilig, want zover ik weet is er niemand ziek vandaan gekomen. Toch fijn om weer eens wat mensen echt te spreken en te zien en van jullie belevenissen te horen. We moeten maar afwachten of dat in februari ook weer kan. Op het moment dat ik dit schrijf zit alles nog op slot en worden de eerste uitjes al weer afgezegd. Maar we blijven hopen, dus ga er vooralsnog maar vanuit dat we zaterdag 26 februari bijeenkomen in de Schaapskooi. Net als de vorige keer met vooraanmelding en ook net als de vorige keer 'last-minute' aanmeldingen telefonisch bij mij. Er zijn al een paar bijdragen (ARISE, Jeroen over rupsen, ondergetekende over het afgelopen jaar), maar er zijn vast nog meer mensen die nog wat willen vertellen.

Wat zeker door kan gaan is de excursie in Schoorl 1-3 juli. Rond deze tijd gaan ook de aanmeldingsformulieren voor de excursie de deur uit. Geef je meteen op. Daar hebben we in ieder geval tijd om elkaar te spreken, onder het genot van een frisse versnapering in de warme avondzon (veldwerk moet je altijd met goed weer organiseren, zo heb ik dat jarenlang gedaan).

Klaas Kaag
06-57750423

De najaarsbijeenkomst van de sectie Snellen op 9 oktober 2021 was ook erg geslaagd. Deze groepsfoto is gemaakt door Paul van Wonderen.

Verslag bijeenkomst sectie Snellen 9 oktober 2021

Tymo Muus en Remco Vos

Aanwezig (24 leden)

Theo Bakker, Kees van den Berg, Tineke Cramer, Guus Dekkers, Louis van Deventer, Maurice Franssen, Wim Gerritsen, Marja van der Grift, Carel ten Ham, Herman Hartsink, Hans Huisman, Klaas Kaag, Trees Kaizer, Maja de Keijzer, Louise de Kort, Sjaak Koster, Albert Meek, Violet Middelma, Tymo Muus, Charles Naves, Miranda van Rijn, Remco Vos, Paul van Wonderen, Ton Zijp. Gasten: Jeffrey de Haas en Eva Dambrink. Zie de groepsfoto op de vorige pagina.

Ledenbestand

Wij melden u het overlijden van Jan Asselbergs op 26 december 2021. Jan is 86 jaar geworden en was bovenal ook internationaal een specialist op gebied van de lichtmotten, de Pyralidae. Zijn focus lag voornamelijk op de grote subfamilie Phycitinae. Hij publiceerde talloze artikelen en beschreef meerdere nieuwe soorten voor de wetenschap, voornamelijk afkomstig uit Zuid-Europa en de Canarische eilanden [nagekomen bericht, red.]

De nieuwe Franje

Er wordt positief gereageerd op de nieuwe Franje: het logo is mooi ingekleurd en “eindelijk” zijn we van de groene kaft af, aldus Sjaak Koster en Charles Naves. Hans Huisman zou hem misschien in een groter formaat willen, maar Maurice Franssen is bang dat het dan wel eens een dun blaadje kan worden. De voorzitter geeft aan dat de digitale Franje thuis ook altijd op A4 formaat kan worden afgedrukt en als dat niet lukt, een simpel verzoek aan Maurice volstaat. Het bestuur meldt ook dat de drukkosten nog wel meevallen, maar dat de verzendkosten het blijvende probleem zijn. Er blijken nog steeds meerdere leden te zijn die het prima vinden om Franje tijdens de bijeenkomst in ontvangst te nemen zodat er geen postzegels gebruikt hoeven te worden. Dat kan meteen weer een extra motivatie zijn om naar de bijeenkomsten te komen.

Maurice Franssen vraagt zich nog wel af of er een voorkeur is voor het gebruik van hoofd- of kleine letters bij de Nederlandse namen. Verschillende standpunten worden gedeeld en daarbij wordt ook belicht hoe dit elders gaat, zoals in Entomologische Berichten en bijvoorbeeld KNNV-verslagen. Na rondgang in de zaal wordt besloten om te het in de toekomst op de volgende wijze in de Franje op te gaan nemen: de wetenschappelijke naam (schuin gedrukt), Nederlandse naam (kleine letters) en naam van auteur+jaar. Voorbeeld, *Micropterix tunbergella* (Fabricius, 1787), bosoermot. Het vermelden van de auteursnaam maakt ook dat ons blad internationaal en wetenschappelijk een meerwaarde geeft. Al langere tijd wordt de NEV-naamlijst voor de micro's gebruikt – dus dat blijft gehanteerd. Met het tijdelijke bestuur van TINEA zal nader nog worden gesproken over de toekomst van de twee namenlijsten.

Bestuursleden gezocht!

De tweede termijn van de bestuursleden, Violet, Remco en Tymo zit er al enige tijd op, al enkele malen is aangegeven dat vanuit de werkgroep vervanging dient te komen. Ook helaas nu weer vanuit de zaal geen positieve reactie om toe te willen treden tot een functie binnen het bestuur. Bestuur zal een mail gaan zenden aan alle leden met een oproep voor nieuwe bestuursleden.

Tip en aanbod vlinderpotjes

Tymo toont een plaatje van ronde bakjes van de Ikea, deze zijn vrij goedkoop en handig om bladeren met mijnen en/of rupsen in te verzamelen. De naam is "Pruta" en heeft artikelnummer 704.449.42. Daarop aangesloten meldt Wim Gerritsen dat hij een zak heeft met zo'n 200 potjes die voor de liefhebber mee te nemen zijn (max. ongeveer 10 per persoon), het restant zal bij de volgende Ter Haar bijeenkomst neergezet worden.

Rondvraag: hoogtepunten- en bezigheden van de leden

Maja de Keijzer/Carel ten Ham — in Dorst (NBr) zijn de afgelopen tijd enorme aantallen gezien van *Endotricha flammealis* (Denis & Schiffermüller, 1775), strooiselmot, maar ook in Dordrecht is de vlinder meer gezien dan gemiddeld. Een opmerkelijke soort was *Dasycera oliviella* (Fabricius, 1794), schorsvaandeldrager, en voor het eerst zagen ze *Clepsis dumicolana* (Zeller, 1847), klimopbladroller, rondvliegen.

Kees van den Berg — al enige tijd houdt Kees zich bezig met het maken van preparaten van Nepticulidae, ook in het kader van DNA-barcoding. Ook vertelt Kees iets over het project ARISE van Naturalis, zie ook de eerder doorgezonden mail van Erik van Nieukerken. Hierover volgt later meer info als het voortraject is afgerond.

Sjaak Koster — door omstandigheden is het nauwelijks gekomen tot uitvoerig veldwerk.

Albert Meek — deelt zijn complimenten voor organisatie van de bladmijnen- en rupsen-excursie van Snellen, dit was wel een leerzaam hoogtepunt. Albert is tevens op vakantie geweest in Hongarije en Roemenië en moet nog flink wat namen van onbekende vlinders opzoeken. Hij is verder minder in het veld geweest dan gehoopt.

Louis van Deventer — is er veel op uit geweest. Bij Heusden ontdekte hij een plek in een oude eendenkooi dat een zeer gevarieerde omgeving kent met gemengde bossen. Qua micro's viel het hier tegen, al dient hij nog wel het nodige uit te zoeken en mogelijk dus ook preparaten te maken.

Ton Zijp — refereert naar Albert en sluit aan op de complimenten voor de bladmijnen- en rupsen-excursie. Ton heeft een LepiLed gekocht en de eerste ervaringen zijn goed.

Theo Bakker — de lamp brandt nog altijd meerdere dagen per week in de tuin en van tijd tot tijd gaat hij met zijn laken elders staan. Een hoogtepunt was *Elachista alpinella* (Stainton, 1854), alpenzeggemineermot, in zijn eigen tuin. Wat interessant is, is dat hij ook zeggesoorten langs zijn vijver heeft groeien waar de soort op kan zitten. Hij vraagt het bestuur of er foto's zijn van de mijn, de voorzitter geeft aan dat die er wel zijn maar dat de mijn opvallend lang en kenmerkend moet zijn.

Louise de Kort — geeft aan beginner te zijn en uit nieuwsgierigheid heeft uitgekeken naar *Parectopa robinella* Clemens, 1863, het acaciawolkje. Ze is er dit jaar in geslaagd om de mijnen te vinden.

Charles Naves — de 'snackbar' [met deze term wordt verwezen naar Naves, 2021, red.] wordt nog steeds goedbezocht en is inmiddels uitgebreid met rotte pruimen. Intussen ligt

er heel wat rottend fruit om daarmee nachtvlinders aan te trekken. Intussen heeft hij in de loop der jaren zo'n 700 soorten micro's in Drempt gezien. Er zat bijna een nieuwe soort voor Nederland bij, namelijk *Bucculatrix artemisiella* Herrich-Schäffer, 1855. De vlinder was in de eerste instantie foutief gedetermineerd aan de hand van een door Leo Bot gemaakt genitaalpreparaat dat door Joop Kuchlein was bevestigd als die soort. Tymo twijfelde over de naam en stuurde de foto's door naar een buitenlandse specialist en die bevestigde dat het uiteindelijk *Bucculatrix noltei* (Petry, 1912), bijvoetoglapmot, bleek te zijn en daarmee werd een fout voorkomen.

Wim Gerritsen — staat (soms met Charles) al zo'n 5 à 6 jaar bij het Azewijnerbroek, in de periode van mei-juni t/m sept-okt. Hij gebruikt hierbij doorgaans 2 lampen van 250 W en 400 W op vaste meetpunten en soms op een net wat andere plek in het gebied. Hierover wordt jaarlijks een verslag geschreven. Dit jaar telt het gebied 56 nieuwe soorten. Hij noemt enkele soorten op zoals:

Brachmia inornatella (Douglas, 1850), poeltjespalpmot

Yponomeuta irrorella (Hübner, 1796), waasjesstippelmot

Acrobasis marmorea (Haworth, 1811), hoekige mutsjeslichtmot

Nemophora cupriacella (Hübner, 1819), koperkleurige langsprietmot

Scrobipalpa ocellatella (Boyd, 1858) bietzandvleugeltje

Maurice Franssen — Maurice probeert zich wat meer te verdiepen in de micro's en gaat op pad met een vriend die een goede (macro)camera heeft en veel naar micro's kijkt. Bij Kwintelooyen zag hij exemplaren van *Pyrausta purpuralis* (Linnaeus, 1758), purpermot. Ook meldt Maurice dat het verslag van de excursie 2019 in het Maasduingebied bijna klaar is en de verwachting is dat deze voor de kerst op de digitale deurmat ligt.

Klaas Kaag — vangt veel bij Schoorl. Hij heeft hier uit nieuwsgierigheid alle moeilijk te determineren "palpmotten met stipjes" verzameld en hij ontdekte meerdere soorten, maar ook maakte hij een preparaat van een mannetje dat kon worden gedetermineerd als *Carpatolechia aenigma* (Sattler, 1983), sobere smalpalpmot. In de correspondentie met Tymo bleek dat hij zuidelijker in de duinen ook dit jaar voor het eerst de rupsen vond. Een leuke soort, want er zijn niet veel vermeldingen van dit vlindertje.

Herman Hartsink — noemt zichzelf een beginnend amateur. Als aanwezige bij de bladmijnen- en rupsenexcursie was hij verrast dat er direct vanaf de parkeerplaats al zoveel te zien was!

Miranda van Rijn — vond dit jaar veel zakjes van langsprietmotten (Adelidae) en *Incurvaria maculella* (Denis & Schiffermüller, 1775), gewone witvlekmot, en heeft er tal van meegenomen om uit te kweken. Dat geduld raakte uiteindelijk toch wel wat op en de zakjes zijn uiteindelijk vrijgelaten in de tuin. Er vlogen daarna wel diverse exemplaren van *Nemophora degeerella* (Linnaeus, 1758), geelbandlangsprietmot, in de tuin.

Paul van Wonderen — de mooiste vondst was die van *Coleophora calycotomella*, (Stainton, 1869), bezembremkokermot, bij Soesterberg die normaal niet zo noordelijk voorkomt. Dat was dubbelop geluk hebben: hij vond eerst het imago en daarna ook nog de koker op de brem!

Literatuur

Naves, C. 2021. Bijzonder gasten in de snackbar. Franje 24(48): 121-122.

Sectie Snellen - Financieel jaaroverzicht 2021 en begroting 2022

Remco Vos

In 2021 zijn de kosten voor de Franje hoger. Dit komt doordat de uitgave nu volledig in full-color druk is, de dubbele voorjaarseditie en de wederom gestegen portokosten. Voor 2022 zal een lager bedrag opgenomen worden, omdat er geen dubbele uitgave verwacht wordt. De werkelijke inkomsten in 2021 zijn hoger doordat er nog aardig wat contributies voor 2020 en alvast voor 2022 zijn ontvangen. In 2021 is er maar één bijeenkomst geweest, waardoor ook de kosten voor zaalhuur lager zijn. Ook voor 2022 is het op dit moment nog onzeker of de bijeenkomsten doorgang kunnen vinden, maar nemen wij hiervoor wel een bedrag op in de begroting.

Snellen - Financieel jaaroverzicht 2021 en begroting 2022

Inkomsten	Werkelijk 2020	Begroting 2021	Werkelijk 2021	Begroting 2022
Contributies	€ 467,00	€ 1.270,00	€ 1.972,00	€ 1.300,00
Rente	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
Bladmineerdersexc.	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
Saldo afrekening WVF	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
	€ 467,00	€ 1.270,00	€ 1.972,00	€ 1.300,00

Uitgaven	Werkelijk 2020	Begroting 2021	Werkelijk 2021	Begroting 2022
Zaalhuur *	€ 0,00	€ 100,00	€ 13,63	€ 100,00
Kosten Franje	€ 322,56	€ 650,00	€ 670,24	€ 550,00
(Reis)kosten bestuur	€ 0,00	€ 200,00	€ 163,77	€ 200,00
Bankkosten	€ 124,85	€ 150,00	€ 147,59	€ 175,00
Overige kosten	€ 0,00	€ 300,00	€ 76,59	€ 300,00
Website	€ 16,98	€ 20,00	€ 16,98	€ 20,00
Resultaat	€ 2,61	-€ 150,00	€ 883,20	-€ 45,00
	€ 467,00	€ 1.270,00	€ 1.972,00	€ 1.300,00

Bank/Kas saldo per : 1-jan-21 31-dec-21
 € 3.266,44 € 4.149,64 (mutatie + € 883,20)

Per 01-01-2020 zijn er 121 betalende leden = € 1.210,00 (bestuursleden hoeven niet te betalen)

Per 01-01-2021 zijn er 127 betalende leden = € 1.270,00 (bestuursleden hoeven niet te betalen)

Per 01-01-2022 zijn er 130 betalende leden = € 1.300,00 (bestuursleden hoeven niet te betalen)

* Zaalhuur Amersfoort is 'om niet'. Er worden geen kosten berekend als er een tegenprestatie wordt geleverd. Zoals excursie/lezing/inventarisatie (NNN). Wel wordt een vast bedrag voor koffie/thee per dagdeel per bezoeker gerekend.

De bladroller *Bactra venosana* (Zeller, 1847) als incidentele gast in Nederland

Tymo Muus

Op 14.ix.2021 fotografeerde Andre-Willem Faber binnenshuis te Assen een onbekende *Bactra* en plaatste de foto als *Bactra spec.* op Waarneming.nl (Fig. 1). Het afwijkend uiterlijk viel mij snel op en ik determineerde het dier als *B. venosana* (Zeller, 1847) – een soort die nog niet eerder voor Nederland werd vermeld. De vlinder onderscheidt zich van de andere soorten *Bactra* (biesbladrollers) door de meer opvallende contrastrijke tekening, zoals de verlengde zwarte veeg die start vanuit de vleugelpunt en eindigt ten hoogte van een voor deze soort nogal karakteristieke langgerekte witte middenstip. Tevens is met name het basaalveld veel donkerder. De witte middenstip in combinatie met de donkere veeg vertrekking vanuit de vleugelpunt komt ook veel voor bij *B. suedana* Bengtsson, 1989, maar bij deze soort loopt de donkere veeg veelal door in de franje.

Fig. 1. *Bactra venosana*, Assen, 14.ix.2021.
Foto: A-W. Faber

De soort komt voor in het Middellandse Zeegebied; zij wordt vermeld van Cyprus, Griekenland, Italië, Malta, Portugal en Spanje. Hij is ook bekend uit Frankrijk, Roemenië en Zwitserland (Fauna Europaea, <http://www.faunaeur.org>). Elders zijn er vermeldingen van de Azoren, Madeira en de Canarische Eilanden. Het verspreidingsgebied strekt zich vervolgens ver uit naar Noord-Afrika, delen van het Midden-Oosten en Zuid-Azië (India tot in het zuiden van China), vrijwel geheel Zuidoost-Azië en Oceanië tot Hawaï en Fiji. De soort schijnt bewust of onbewust meegevoerd te zijn in grote delen van de wereld, soms om planten te bestrijden. Dat de soort in Australië zou zijn ingevoerd, aldus Diakonoff (1968) schijnt op een misverstand te berusten, want de soort komt van oudsher al voor in Australië (Horak, 2006).

Noordelijker in Europa is de soort ook als adventief nauwelijks gedocumenteerd. Er zijn twee vondsten uit het najaar die mogelijk betrekking hebben op migrerende exemplaren: in september 2006 werd in een lichtval te Tramore in Ierland een exemplaar verzameld (Bryant & Bond, 2008) en eveneens in de maand september werd te Tremeneth (Cornwall) een exemplaar waargenomen in 2021 (<https://mothdissection.co.uk>). Het Nederlandse exemplaar is zonder twijfel een adventief en zou om die reden ook geen plaats in onze naamlijsten moeten bemachtigen. De soort staat wel vermeld voor Zwitserland, maar deze vermelding is nogal verwarrend daar er geen details van deze (mogelijk ook adventieve?) vondst bekend zijn (Sauter & Whitebread, 2005).

De soort is regelmatig aangemerkt als pest op *Cyperus rotundus*, ook wel papyrusplant genoemd. De rupsen leven in de stengels. Deze plant wordt de laatste jaren steeds vaker verkocht in tuincentra en de waarnemer heeft ook bevestigd deze plant gekocht te hebben bij een tuincentrum in Haselünne (Duitsland). Vermoedelijk kan de soort ook op andere grassen overstappen, zoals riet (*Phragmitis*) (Bryant & Bond, 2008). In Europa verschijnt het imago echter in april en mei en opnieuw van juli tot september; aangezien *B. venosana* geen diapauze ondergaat, kan het ook het hele jaar door meerdere generaties produceren (Bryant & Bond, 2008).

Literatuur

- Bryant, T & Bond, KGM. 2008. *Bactra venosana* (Zeller, 1847) (Lep: Tortricidae) new to the British Isles from Ireland. The Entomologist's Record and Journal of Variation 120: 97-99.
- Diakonoff, A. 1968. Microlepidoptera of the Philippine Islands. United States National Museum Bulletin 257. Smithsonian.
- Horak, M. 2006. Olethreutine Moths of Australia (Lepidoptera: Tortricidae). Monographs on Australian Lepidoptera Series Volume 10. CSIRO Publishing.
- Sauter, W & Whitebread, S. 2005. Die Schmetterlinge der Schweiz (Lepidoptera). 9. Nachtrag. — Mitteilungen der Schweizerischen Entomologischen Gesellschaft, Bulletin de la Société Entomologique Suisse 78: 59-115.

Nachtvlinderweekend Grenspark Kalmthoutse Heide, 11-13 juni en 3 juli 2021, NEV secties Snellen en Ter Haar

Guus Dekkers (tekst en foto's)

Twee door een virusepidemie beperkte nachtvlinderweekenden worden gehouden in het Grenspark Kalmthoutse Heide. Het aantal lakens en lampen komt niet boven de vier tijdens de twee weekenden dat we met 2x4 enthousiaste entomologen op stap zijn. De deelnemers, Trees Kaizer, Lucette Robertson-Prooot, Luc Knijnsberg op 11-13 juni, en Hein Nouwens, Arnold Wijker, Sandra Lamberts op 3 juli, en Guus Dekkers, bezoeken 's nachts de Kleine Meer nabij Huijbergen. Een topgebied met natte leemputten, droge vennen, droge heide en gemengd bos. De eerste groep bezoekt ook de Kriekelareduinen nabij Putte, het begroeide duingebied dat aansluit op de Kalmthoutse Heide *sensu stricto* aan de Belgische kant van de grens.

De kalkarme duinen die het gebied domineren worden bevolkt door de typische heide- en bossoorten van de hogere zandgronden, zie het verslag op de website van de sectie Ter Haar.

Fig. 1. *Prochoreutis myllerana*, glidkruidmot, 12.vi.2021, Kleine Meer, Huijbergen/Ossendrecht

Fig. 2. *Elegia similella*, armbandmot, 12.vi.2021, Kleine Meer, Huijbergen/Ossendrecht

Behalve een paar belangrijke habitatspecialisten (macro's) vinden we er tien nieuwe microvlindersoorten waaronder: *Prochoreutis myllerana* (Fabricius, 1794), glidkruidmot

(Fig. 1); *Cochylimorpha straminea* (Haworth, 1811), moerasbladroller; *Hedya pruniana* (Hübner, 1799), pruimwitvlakbladroller; *Dichrorampha acuminatana* (Lienig & Zeller, 1846), margrietwortelmot; *Achroia grisella* (Fabricius, 1794), kleine wasmot; *Elegia similella* (Zincken, 1818), armbandmot (Fig.2); *Agonopterix conterminella* (Zeller, 1839), wilgenkaartmot, en *Pseudopostega auritella* (Hübner, 1813), wolfspootogklepmot. In totaal worden 356 soorten macro en micro gevonden, zie het overzicht op waarnemingen.be.

Websites

[https://www.sectieterhaar.com/verslagen-](https://www.sectieterhaar.com/verslagen-excursies/Monitoringsverslagen/Inventarisatieverslag%20nachtvlinders%20Grenspark%20Kalmthoutse%20Heide%202020.pdf)

[excursies/Monitoringsverslagen/Inventarisatieverslag%20nachtvlinders%20Grenspark%20Kalmthoutse%20Heide%202020.pdf](https://www.sectieterhaar.com/verslagen-excursies/Monitoringsverslagen/Inventarisatieverslag%20nachtvlinders%20Grenspark%20Kalmthoutse%20Heide%202020.pdf)

https://grensparkzk.waarnemingen.be/waarnemingen_all_wg3.php?groep=8

Lichte en donkere vormen van de Buxusmot – *Cydalima perspectalis* (Walker, 1859) in Nederland en België

Jack Windig (tekst en foto's)

De buxusmot, *Cydalima perspectalis* (Walker, 1859), heeft in korte tijd Nederland en België veroverd. De rupsen zijn monofaag en eten alleen van de buxus. De soort komt daarom hier vrijwel uitsluitend voor in tuinen in de bebouwde kom. De eerste vlinders werden in Nederland in 2007 waargenomen in Boskoop en in het land van Heusden en Altena. Op die laatste plek was sprake van definitieve vestiging, en van daaruit verbreidde de soort zich verder over Nederland. Aparte vestigingen duidelijk los van de eerste golf waren in Midden-Limburg (2011), rond Winterswijk (2011) en in Oost-Groningen (2013). In Vlaanderen dook de soort voor het eerst op in 2010 op verschillende plekken. In 2021 komt de soort vrijwel overal in beide landen algemeen voor.

Er zijn twee verschillende vormen. De ene vorm heeft witte vleugels met een donkerbruine tot zwarte rand langs de buitenrand (Fig. 1). In de buitenrand van de voorvleugel bevindt zich nog een komvormige witte vlek en soms nog een extra wit vlekje. Soms is ook de binnenrand van de voorvleugel donker. Zelf ving ik de soort, de witte vorm, voor het eerst in Zuid-Limburg in 2016. Ik was verrast door de grootte, veel groter dan je verwacht voor een micro, en de fraaie glans.

De andere vorm is geheel bruin, op de witte vlekjes in de buitenrand na, en vaak met een paarsige gloed (Fig. 2). Het eerste exemplaar dat ik in mijn woonplaats Lelystad ving in 2018 betrof deze vorm. De witte vorm is echter verreweg de algemeenste vorm.

Fig. 1. Lichte vorm van de buxusmot, *Cydalima perspectalis*. Lelystad, 4.ix.2018.

Fig. 2. Donkere vorm van de buxusmot, *Cydalima perspectalis*. Lelystad, 10.vi.2018.

In Lelystad was pas in 2017 één exemplaar gevangen (witte vorm) en vestigde de soort zich definitief in 2018. In de jaren daarna explodeerde de populatie en werden er vele honderden elk jaar gevangen. Inmiddels in 2021 zijn vrijwel alle buxusstruikjes gedecimeerd en vaak gerooid (inclusief die in mijn eigen tuin). Vrijwel altijd zijn er in Lelystad, tenminste als er meerdere exemplaren worden gevangen, bruine vormen bij. In augustus 2020 ving ik bijna 200 exemplaren in mijn tuin, waarvan ruim 40% de bruine vorm was en een kleine 60% wit. Dit leek mij een veel hoger percentage dan gemiddeld genomen in Nederland, tenminste wat ik zoal zag bij het valideren op waarneming.nl. Nieuwsgierig geworden heb ik daarom de vormen systematisch geteld op waarneming.nl en waarnemingen.be.

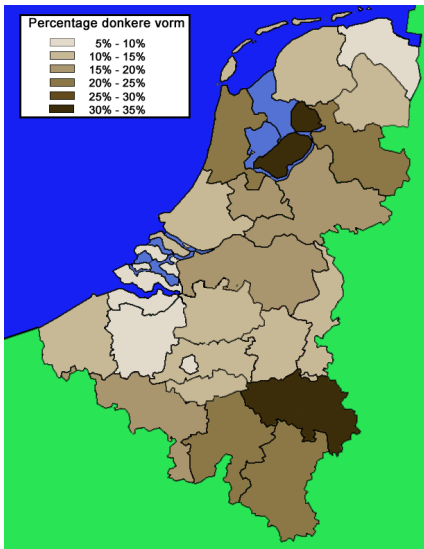

Fig. 3. Percentage bruine vormen van de Buxusmot *Cydalima perspectalis* per provincie, aan de hand van foto's geplaatst op waarneming.nl en waarnemingen.be in 2020 en 2021 in Nederland en België.

Per provincie heb ik alle foto's van de Buxusmot ingevoerd in 2020 en 2021 bekeken en geturfd of het de witte of de bruine vorm betrof. Als er per waarneming meer foto's waren ingevoerd heb ik ze alleen als aparte vlinders geteld als het duidelijk verschillende

exemplaren betrof. Ook als verschillende waarnemers foto's van dezelfde datum en locatie hadden ingevoerd heb ik die alleen apart geteld als ze duidelijk verschillende dieren waren. Als er op een foto meerdere exemplaren stond heb ik die wel allemaal apart geteld.

In totaal zijn er 21082 vlanders geteld waarvan 14,9% de bruine vorm betrof (tabel 1). Gemiddeld werden er dus bijna 6 maal zoveel witte dan bruine vormen gefotografeerd. Over de provincies heen verschilden de percentages duidelijk. De laagste percentages bruine vormen (<10%) werden gevonden in Brussel, Zeeland, Oost-Vlaanderen en Groningen. De hoogste percentages (>30%) werden in Flevoland en de provincie Luik gevonden. Er werden dus duidelijke verschillen over onze landen gevonden, maar een duidelijk geografisch patroon is niet direct te ontdekken (Fig. 3). Opvallend is dat de hoogste frequenties bruine vormen in de laagst gelegen provincie (Flevoland, tot -6m) en de hoogst gelegen provincie (Luik tot +694m) gevonden zijn.

Tabel 1. Aantal exemplaren op foto's van witte en bruine vormen van de buxusmot, *Cydalima perspectalis*, geplaatst op waarneming.nl en waarnemingen.be in 2020 en 2021 per provincie.

Provincie	Totaal	Witte vorm	Bruine vorm	Percentage wit	Percentage bruin
Wadden	87	75	12	86,2%	13,8%
Groningen	791	716	75	90,5%	9,5%
Friesland	739	644	95	87,1%	12,9%
Drenthe	966	840	126	87,0%	13,0%
Overijssel	881	700	181	79,5%	20,5%
Flevoland	622	412	210	66,2%	33,8%
Gelderland	1652	1357	295	82,1%	17,9%
Utrecht	725	594	131	81,9%	18,1%
Noord-Holland	1238	958	280	77,4%	22,6%
Zuid-Holland	1169	1014	155	86,7%	13,3%
Zeeland	611	560	51	91,7%	8,3%
Noord-Brabant	1074	886	188	82,5%	17,5%
Limburg (NL)	748	659	89	88,1%	11,9%
West-Vlaanderen	2127	1875	252	88,2%	11,8%
Oost-Vlaanderen	2055	1864	191	91,1%	9,3%
Antwerpen	2094	1825	269	88,4%	12,8%
Vlaams-Brabant	1610	1374	236	85,3%	14,7%
Waals-Brabant	86	77	9	89,5%	10,5%
Brussel	106	100	6	94,3%	5,7%
Limburg (B)	1189	1045	144	87,9%	12,1%
Luik	330	216	114	65,5%	34,5%
Hengouwen	119	101	18	84,9%	15,1%
Namen	103	80	23	77,7%	22,3%
Luxemburg	23	18	5	78,3%	21,7%
Totaal NL + B	21082	17946	3136	85,1%	14,9%

De grote vraag is nu waar de verschillen in aantallen witte en bruine vormen vandaan komen. Allereerst is er, voor zo ver ik heb kunnen nagaan, niets bekend over het ontstaan van de vormen. Het meest voor de hand ligt dat het simpel genetisch bepaald is zoals bij bijvoorbeeld de donkere en lichte vormen van de peper-en-zoutvlinder, *Biston betularia* (Linnaeus, 1758). Er bestaan echter ook kleurvormen bij vlinders die door de omgeving bepaald worden, bijvoorbeeld de lente- en zomervorm bij het landkaartje, *Araschnia levana* (Linnaeus, 1758). Alleen kan ik geen aanwijzing vinden voor een omgevingsfactor. Er zijn bijvoorbeeld alleen maar kleine verschillen in percentage kleurvormen tussen de eerste generatie vlinders en de tweede generatie, hooguit zo'n 2%. Bijvoorbeeld in Groningen in 2021 resp. 9,5% en 10,8% bruine vormen in generatie 1 en 2 in 2021, en in Utrecht 19,7% en 17,3%. Kweekexperiment zijn nodig om duidelijkheid te verschaffen.

De andere vraag is of een van de twee vormen een selectief voordeel heeft ten opzichte van de andere vorm. Bij andere vlindersoorten is hier uitgebreid onderzoek naar gedaan. Het bekendste onderzoek is dat aan de peper-en-zoutvlinder, waar de donkere vorm een voordeel heeft op donkere boomstammen en de peper en zout vormen op boomstammen bedekt met korstmossen. Buxusmotten worden zeker door vogels gegeten, er zijn diverse foto's te vinden op het internet. Camouflage lijkt echter niet voor de hand te liggen voor de witte vorm. Misschien dat het kommaatje in de zwarte rand het vogelooog afleidt van het vlinderlijf, zodat dat minder snel gehapt wordt, een verklaring die wel gevonden is voor de oogvlekken langs de rand bij zandoogjes. Maar het kommaatje komt ook voor bij de bruine vorm. Bovendien zou het heel goed kunnen dat de vleugels er voor vogels heel anders uit kunnen zien dan voor ons oog omdat die ook ultraviolet kunnen onderscheiden. Een andere verklaring voor kleurvormen heeft met de warmtehuishouding te maken, waarbij donkere vormen eerder opwarmen dan lichte vormen. Dit is bijvoorbeeld aangetoond bij het bont zandoogje, *Pararge aegeria* (Linnaeus, 1758). Alleen ligt thermoregulatie iets anders bij een nachttactieve vlinder als de buxusmot.

Een heel andere verklaring zou kunnen zijn dat de verschillen in percentage kleurvormen puur op toeval berusten. De kolonisatie van nieuwe gebieden is met maar een paar exemplaren begonnen. Als de vormen genetisch bepaald zijn dan kan als hier toevallig één of twee bruine vormen meer of minder tussen zitten het percentage bruine vormen enorm verschillen. In de populatiegenetica staat dit bekend als genetische drift. Het is natuurlijk lastig om achteraf te bepalen wat de frequentie van de vormen bij de vlinders is geweest die de populatie(s) gevestigd hebben. Maar kijken we naar de afzonderlijke "beginhaarden" hoeveel witte en bruine vormen daar zijn dan valt op dat in Midden-Limburg, Winterswijk, Oost-Groningen en Zeeland in de eerste jaren alleen maar witte vormen zijn gefotografeerd, terwijl rond de benedenloop van de rivieren, rond de Beneden Merwede en de Waal, rond de 20% bruine vormen werden gevonden (Tabel 2). In de jaren daarna lijkt de grootste uitbreiding vooral in noordoostelijke richting te gaan, dus met de overheersende ZW-winden mee. De huidige verspreiding zou zo ongeveer verklaard kunnen worden. Wellicht dat nauwkeuriger uitpluizen van de frequenties in verschillende delen van de provincies per jaar nog wat meer duidelijk kan maken.

Tabel 2. Aantal exemplaren op foto's van witte en bruine vormen van de buxusmot, *Cydalima perspectalis* (Walker, 1859) en percentage bruine vormen in de beginhaarden en beginjaren van de soort in Nederland geplaatst op waarneming.nl.

	Tot en met 2012		2013 -2014		2015 - 2016	
	wit/bruin	%bruin	wit/bruin	%bruin	wit/bruin	%bruin
Beneden Merwede/ Waal	33/10	23,3%	58/14	19,4%		
Midden-Limburg	16/0	0%	222/0	0%		
Winterswijk	12/0	0%	8/0	0%		
Oost-Groningen			4/0	0%	13/0	0%
Zeeland			5/0	0%	39/0	0%

In België is de situatie onduidelijker, omdat er niet zo duidelijk beginhaarden zijn te onderscheiden als in Nederland. Wellicht dat de registratie in waarnemingen.be in de periode van vestiging nog niet zo dekkend was om die goed te kunnen zien.

Er zijn dus fascinerende verschillen in de percentage gefotografeerde bruine vormen tussen de verschillende delen van België en Nederland. Waar deze verschillen vandaan komen is echter (nog?) grotendeels speculatie.

Bladrollers in Wezep

Hans Huisman

Over de afgelopen jaren zijn er enkele interessante ontwikkelingen in de fauna van de bladrollers in Wezep te melden.

Op 25.viii.2021 werd *Gibberifera simplana* (Fischer von Röslerstamm, 1836), witte populierenbladroller, op licht gevangen. Deze soort is lange tijd beperkt gebleven tot enkele vindplaatsen in Zuid-Limburg. De laatste jaren zijn er flink wat nieuwe waarnemingen, vooral uit Midden-Limburg, Noord-Brabant, Flevoland, Drenthe en Groningen, maar ook een enkele melding uit Utrecht en Gelderland. De rups leeft op *Populus tremula*, volgens Razowski (2003) ook op *Salix spp.*

Op 22.vi.2016 en 15 en 21.vi 2020 werden, ook op licht in Wezep, 3 exemplaren van *Endothenia ustulana* (Haworth, 1811), zenegroenbladroller, gevangen. Tot 2000 zijn er maar enkele vermeldingen en sommige moeten kritisch bekeken worden, want de diagnostiek op uiterlijk is moeilijk en vereist veel ervaring. We zijn voornamelijk aangewezen op genitaalonderzoek. De laatste tijd zijn er heel wat meldingen binnengekomen, het meest uit de vier noordelijke provincies, maar ook uit Noord-Holland, Utrecht en Gelderland. De rups leeft in de wortelstok van *Ajuga reptans*, kruipend zenegroen.

Het is onze hobby en onze taak om dit soort uitbreidingen te signaleren. En dat is natuurlijk leuk. Maar het zou nog aardiger zijn als we er iets van begrepen. Klimaatverandering is een mooie term, maar erg vaag en breed. Het is opvallend dat vlinders die zich uitbreiden, zeker als het een invasieve soort betreft, vooral in het begin snel talrijker worden en lang vliegen en ook bij slecht weer nog verschijnen als andere soorten het af laten weten. Denk bijvoorbeeld aan *Gelechia senticetella* (Staudinger, 1859), zwarte haakpalpmot. Het lijkt er op dat die pas recent wat rustiger gedrag gaat vertonen. Blijkbaar hebben die soorten in hun pakket eigenschappen die in die periode erg gunstig uitvallen. Maar welke? Van *Endothenia ustulana* zou je nog kunnen opperen dat *Ajuga reptans* zich, althans in mijn onmiddellijke omgeving, uitgebreid heeft. Ik vond het een leuke plant om uit te poten en nu groeit hij als onkruid in mijn gazon en in de bermen van de wijk. Maar dat verklaart weer niet voldoende de algemene trend in ons land. Er is wat dat betreft nog veel werk te doen.

Literatuur

Razowski, J, 2003. Tortricidae of Europe. Volume 2. Olethreutinae. Frantisek Slamka, Bratislava.

De biologie van *Scythris dissimilella* (Herrich-Schäffer, 1855) en *S. scopolella* (Linnaeus, 1767) inclusief de beschrijving van hun rupsen

Tymo Muus (tekst en foto's)

Uitvoerige en meer recente beschrijvingen van de rupsen van Scythrididae oftewel de dikkopmotten, zijn zeer schaars. Er bestaan ook nauwelijks foto's van. In de recente periode heb ik acht soorten als rups kunnen vinden van de achttien soorten die bekend zijn uit Nederland en België, waaronder twee soorten waarvan de rups nog niet eerder in de literatuur werd beschreven noch afgebeeld. Er zijn sterke aanwijzingen voor het verdwijnen van *S. tributella* (Zeller, 1847), de zandkleurige dikkopmot. Ook kan worden betwijfeld of *S. ericetella* (von Heinemann, 1872), vale heidedikkopmot, nog behoort tot onze fauna. In tegenstelling tot *tributella* is de soort nogal eenkleurig en donker getekend waardoor verwarring met tal van andere soorten niet kan worden uitgesloten. De meeste soorten zijn behoorlijk honkvast maar twee soorten lijken het erg goed te doen. *Scythris potentillella* (Zeller, 1847), de tijmdikkopmot, is begonnen met een spectaculaire uitbreiding, mogelijk als gevolg van het verdrogen van terreinen waar de soort leeft op diverse soorten mossen met uitlopende schapenzuring. Ook *Scythris limbella* (Fabricius, 1775), lichte dikkopmot, lijkt te profiteren van een warmer wordend klimaat en de explosieve toename van de voedselplant melganzenvoet. In totaal zijn er uit Nederland en België 18 soorten bekend. Twee soorten worden uitgelicht, hiervan werd de biologie nooit eerder uitvoerig beschreven. Eén soort is vermoedelijk nieuw voor de Nederlandse fauna.

***Scythris scopolella* (Linnaeus, 1767) - gevlekte dikkopmot**

Op 12.vi.2020 verscheen er een foto op Waarneming.nl van deze vlinder in de Gendtse Polder gefotografeerd op een teunisbloem door Kitty Peters. De vindplaats is uiterst dubieus, aangezien deze soort zeer sterk gebonden is aan een meer bergachtige omgeving. De dichtstbijzijnde vindplaatsen liggen in de Belgische Ardennen en in het Ruhrgebied ten zuiden van Bonn. Aangezien de vlinder pal langs de Rijn is waargenomen zou hij meegevoerd kunnen zijn met plantenmateriaal. Navraag leerde, dat de waarneming wel in dit gebied is gedaan en dat zou betekenen dat de soort opgenomen dient te worden op de lijst als faunabestanddeel, dan wel als incidentele vondst.

In België is *S. scopolella* lokaal echt geen zeldzaamheid. In het stroomgebied van de Maas en de rotsformaties van de provincies Namen en Luik kunnen de vlinders soms talrijk worden gevonden. Zelf vond ik de soort nooit, omdat ik veelal ruim voor of na de vliegtijd van deze soort in België ben. De nieuwsgierigheid werd gewekt toen ik las dat de levenswijze van de rups nagenoeg onduidelijk is en ik op 3.v.2021 in het gebied Heid des Gattes bij Aywaille (België, provincie Luik) toch besloot de rupsen te gaan zoeken op de stenen. Net als op de andere vliegplaatsen is dit een xerotherm gebied waar een groot aantal mossen en *Sedum* soorten groeien. Op deze rotsen krijgen zij soms kort te maken met grote hoeveelheden vocht en kou, daarna warmt het gebied in hoog tempo weer op. Rössler (1866) vermeldt de soort van wit vetkruid (*Sedum album*) daar hij een vlinder kweekte uit een pol meegevoerd plantenmateriaal en zodoende heb ik zorgvuldig vele planten bemonsterd maar kon geen

rupsen vinden; maar wel vermoedelijke vraatsporen van de daar ook vliegende *Glyphipterix equitella* (Scopoli, 1763), duinparelmot. Wat echter bleek, is dat op de verticaal groeiende rotsformaties met name smaragdmos (*Homalothecium lutescens*) groeide waar in subtiele spinselbuizen licht grijsbruine rupsen zaten die evengoed tot mospalpmotjes (*Bryotropha*) konden behoren, of waren het toch *S. scopolella*? Ik fotografeerde de rupsen (Fig. 1) en omstreeks 20 juni verscheen een eerste mannetje van *Scythris scopolella*. Ook daarna kweekte ik nog zo'n 3 vrouwtjes en 5 mannetjes uit dezelfde pollen met mos. Al werden de rupsen op dezelfde rotsen gevonden met vetplanten, ook in gevangenschap bleven de planten onaangetast en werden uitsluitend de mossen aangevreten. De determinatie kon worden bevestigd.

Fig. 1. Rups van *Scythris scopolella*, Heid des Gattes bij Aywaille, België, gevonden op 3.v.2021, gefotografeerd op 5.v.2021.

Millière (1876) beschrijft de rups, die werd gevonden op mossen, als volgt: “Deze langgestreepte larve is, zoals alle tot nu toe waargenomen *Butalis* [=*Scythris*], donker grijsgroen. De kop, nekplaat en wratten zijn gitzwart”. Hoewel in werkelijkheid de volgroeide rups enigszins grijs verkleurt, is zij overwegend roodachtig grijs maar de beschrijving is in zekere zin treffend. De rups van *S. scopolella* toont nogal overeenkomsten met die van *S. picaepennis* (Haworth, 1828), zie Schmid (2019). *S. scopolella* heeft vrij donkere setae (bij *S. picaepennis* zijn deze wit) en ook toont *S. picaepennis* duidelijke witte ringen aan de onderzijde (ventrale zijde) van segment 1 en 2 die bij *S. scopolella* slechts lichtere laterodorsale vlekjes betreffen. De belijning is bovendien sterker bij *S. scopolella*. In dit artikel wordt de rups van *S. scopolella* voor het eerst afgebeeld en het voorkomen op mossen bevestigd na 145 jaar.

***Scythris dissimilella* (Herrich-Schäffer, 1855) – zuidelijke dikkopmot**

Op 6.v.2021 verzamelde ik op de Maupashelling bij Belvaux (België, provincie Luxemburg) enkele nog bijzonder jonge rupsen van de pyralide *Khorassania compositella* (Treitschke, 1835) op geel zonnenroosje (*Helianthemum nummularium*). De rupsen leven hoofdzakelijk op vrijstaande en kleinere planten die als het ware “vechten” om groen te blijven tussen de spinsels van de rupsen. Voorts doen de rupsen zich tegoed op de steeds uitlopende jonge scheuten, met name die laag bij de grond weer ontspruiten zodat de rupsen niet hoog in de plant hoeven te kruipen – en hun spinselbuis deels de grond in reikt. Ik spitte een aantal van deze planten uit nam deze mee. Thuisgekomen realiseerde ik mij dat er nog wat kleinere rupsen waren, die meer richting de toppen kropen en hier zeer subtiele spinsels maakten. Nietsvermoedend determineerde ik die ook maar als *K. compositella*. Totdat er ineens een vlinder van *Scythris dissimilella* in de kweek bak verscheen op 28.vi.2021 en ik mij realiseerde dat er naast de intussen verschenen en reeds verpopte *compositella*'s nog steeds bleekgroene rupsen in de toppen zaten. Al gauw ontdekte ik lange setae die niet pleitten voor een pyralide. Dit rupsje (Fig. 2) werd apart genomen en in augustus verscheen een vrouwelijk exemplaar van *S. dissimilella*. De rups van deze soort werd echter nog nooit eerder in de literatuur beschreven. Ook bij de foto's op waarnemingen.be stond een foto van *K. compositella* van Stéphane Claerebout dat werd gefotografeerd in het nationaal park de Furfooz (bij Dinant) in juni 2018 in een jonge topscheut: dit exemplaar betrof bij nader inzien dus ook *S. dissimilella*! De vlinders vliegen uitzonderlijk laat. Op 28.vi verscheen een vlinder in de kweekbak, die grotendeels in volle zon had gestaan. De vroegste waarnemingen in de vrije natuur volgen ongeveer twee weken later, zo halverwege juli en de vlinders kunnen tot ver in augustus worden waargenomen.

Fig. 2. Rups van *Scythris dissimilella*, Maupashelling bij Belvaux, België, gevonden op 6.v.2021, gefotografeerd op 5.vii.2021.

Op geel zonnenroosje leven ook *Scythris subcinctella* (Bruand, 1851) en *Scythris fuscoaenea* (Haworth, 1828). Eerstgenoemde komt zeer talrijk voor op de zuidelijke Sint-Pietersberg bij Lanaye, waar de rupsen juist laag bij de grond leven. De rups van *S. dissimilella* onderscheidt zich van de andere soorten op geel zonnenroosje door de late rupsentijd (juni-juli) en het bleke uiterlijk. De zwarte setae zijn opvallend, alsook de gelijkgevormde ademhalings-gaatjes. *S. fuscoaenea* is de zeldzaamste van deze drie soorten: zij lijkt uitsluitend in het zuidoosten van België (in Luxemburg) voor te komen en de rupsen zijn aldus Benander (1965) eerder bruingrijs met een iets gele kop en net als *S. subcinctella* met lichtere setae en gevlekt nekschild. Schmid (2019) beeldt de rups van *S. fuscoaenea* af. Er lijkt ook verschil te zijn in het vlekkenpatroon op de naschuivers. De rupsen leven ook laag in de plant, in slanke spinselbuizen.

Literatuur

- Benander, P. 1965. Notes on Larvae of Swedish Micro-Lepidoptera II. Opuscula Entomologica 30: 1-23.
- Millière, P. 1876. Catalogue raisonné des lépidoptères des Alpes-Maritimes ; troisième et dernière partie. Mémoires de la Société des sciences naturelles et historiques des lettres & des beaux-arts de Cannes et de l'arrondissement de Grasse 3: 249-455.
- Rössler, A. 1866. Verzeichniß der Schmetterlinge des Herzogthums Nassau, mit besonderer Berücksichtigung der biologischen Verhältnisse und der Entwicklungsgeschichte. Riedner, Wiesbaden.
- Schmid, J. 2019. Kleinschmetterlinge der Alpen: Verbreitung, Lebensraum, Biologie. Haupt-Verlag, Bern.

Bladmijnenexcursie Noordhollands Duingebied bij Bergen

Remco Vos (tekst en foto's)

Op 2.x.2021 was dit jaar de bladmineerexcursie. Ben van As was dit jaar afwezig, gelukkig wilde Luc Knijnsberg de excursie begeleiden met assistentie van Tymo en Remco. De locatie die gekozen werd was het duingebied bij Bergen aan Zee. Hier volgt een greep uit de soorten die we deze dag zagen.

Op berk vonden we meerdere soorten mineerders, zoals de algemene soorten *Phyllonorycter ulmifoliella* (Hubner, 1817), berkenvouwmot, en *Bucculatrix demaryella* (Duponchel, 1840), berkenooglapmot, maar ook de minder algemene *Phylloporia bistrigella* (Haworth, 1828), bandwitvlekmot. Deze rupsjes maken vaak een lange gangmijn in het blad, waarna een een ovale maar vrij ronde uitsnede in het blad van ongeveer 4 mm wordt gemaakt (zie Fig. 1 en 2).

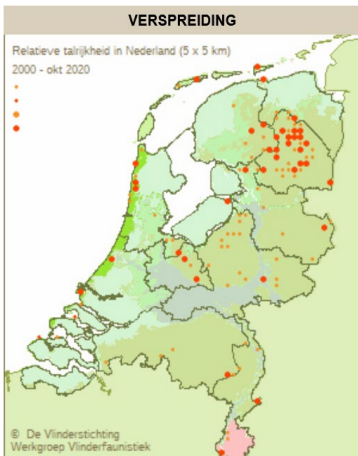
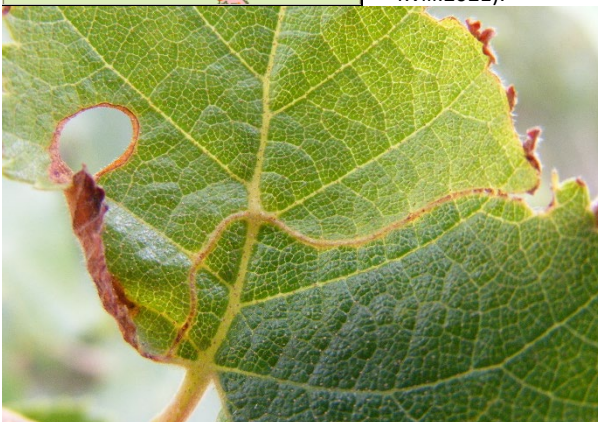

Fig. 1 en 2: *Phylloporia bistrigella*, verspreidingskaart en mijn (Soesterveen, 4.viii.2021).

Een andere soort die ook een uitsnede in het blad maakt is *Heliozela hammoniella* Sorhagen, 1885, berkenzilvervlekpot. Dit is vaak vanuit de middennerf een korte gangmijn in het blad, waarna een ovale uitsnede van 3 bij 5 mm gemaakt wordt (zie Fig. 3 en 4). Een soort die een kenmerkende zwarte 'schijf' in het blad maakt is *Ectoedemia occultella* (Linnaeus, 1767), ronde berkenblaasmijnmot. Vaak zitten er meerdere mijnen in 1 blad.

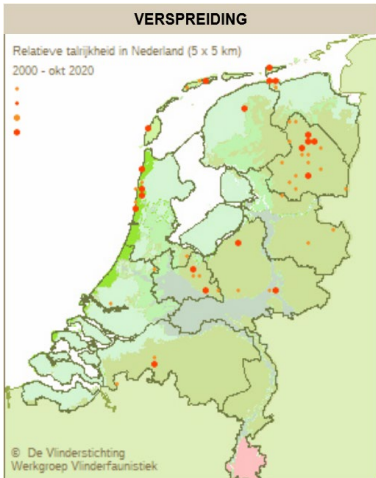

Fig. 3 en 4. *Heliozela hammoniella*, verspreidingskaart en mijn (Lange Duinen, Soest, 20.x.2019).

Op beuk zijn ook enkele mineerders te vinden, maar ook andere soorten microvlinders hebben de beuk als waardplant. Tussen de samengeplakte bladeren kun je de rupsen vinden van *Strophedra weirana* (Douglas, 1850), beukenbladroller. Dit zijn vrij lichte, soms groenige rupsjes met een bruin kopje (Fig. 5 en 6). Deze soort komt niet goed op licht en daarnaast zijn de imago's lastig te determineren. Het is niet altijd deze soort, ook de rups van *Diurnea fagella* (Denis & Schiffermüller, 1775) voorjaarskortvleugelmot, kan er zitten, maar dit zijn groene rupsen en te herkennen aan de verdikte voorpoten.

Fig. 5.
Strophedra weirana,
beukenblad met
vraat.
Wieksloterweg,
Soest, 10.x.2021

Fig. 6.
Strophedra weirana, rups.
Boswachterij
Lage Vuursche,
Baarn, 17.x.2021

Op de plek waar we *S. weirana* zagen, vonden we aan de andere kant van het pad een eik met wat samengeplakte bladeren, daartussen zat in een spinselbuis bedekt met frass een rups. Dit was *Strophedra nitidana* (Fabricius, 1794) , zwarte eikenbladroller (Fig. 7 en 8). Het spoor van de buis lijkt wat op die van de *Gypsonoma dealbana*, loofboombladroller (Frolich, 1828), maar *S. nitidana* heeft een meer waaivormig spoor. *S. nitidana* is voornamelijk te vinden op eik, maar ook op berk en *G. dealbana* is polyfaag en is ook te vinden op wilg, meidoorn, populier, beuk en hazelaar.

Fig. 7.
Strophedra nitidana, blad met vraat. Bouwvlak bij Bergen, 2.x.2021.

Fig. 8.
Rups van *Strophedra nitidana*. Boswachterij Lage Vuursche, Baarn, 17.x.2021.

Fig. 9 en 10. *Metendothenia atropunctana*, blad met vraat en rups. Lange Duinen, Soest, 13.x.2021.

Tussen samengevouwen berkenbladeren waar ook vraatsporen te zien zijn, zit mogelijk de rups van *Metendothenia atropunctana* (Zetterstedt, 1839), kleine stipbladroller, maar het kan ook de rups van *Syndemis musculana* (Hubner, 1799), struikbladroller, zijn. De rupsen van *M. atropunctana* zijn groen van kleur met een zwarte kop (zie Fig. 9 en 10) en de (oudere) rupsen van *S. musculana* zijn donkerder van kleur met een bruine kop.

Het was een mooie najaarsdag en gelukkig bleef de regen beperkt tot wat licht gespetter aan het eind van de excursie. Met zo'n grote groep zie je in vrij korte tijd veel soorten nachtvlinders. Uiteindelijk zijn we op 107 soorten uitgekomen, hieronder staat de lijst met de waargenomen soorten.

Tabel 1. Waargenomen soorten tijdens de excursie.

#	Wetenschappelijk naam	Nederlandse naam
001	<i>Bucculatrix ainsliella</i>	Amerikaanse ooglapmot
002	<i>Bucculatrix cidarella</i>	Elzenooglapmot
003	<i>Bucculatrix demaryella</i>	Berkenooglapmot
004	<i>Bucculatrix frangutella</i>	Vuilboomooglapmot
005	<i>Bucculatrix ulmella</i>	Eikenooglapmot
006	<i>Diurnea fagella</i>	Voorjaarskortvleugelmot
007	<i>Coleophora ibipennella</i>	Geelsnuiteikenkokermot
008	<i>Coleophora milvipennis</i>	Spatelvormige berkkokermot
009	<i>Coleophora serratella</i>	Bruingrijze kokermot
010	<i>Coleophora spinella</i>	Geelkopprunuskokermot
011	<i>Coleophora violacea</i>	Witsprietkokermot
012	<i>Udea ferrugalis</i>	Oranje kruidenmot
013	<i>Agonopterix assimilella</i>	Gele bremskaartmot
014	<i>Ethmia bipunctella</i>	Grote zwartwitmot
015	<i>Thyatira batis</i>	Braamvlinder
016	<i>Watsonalla binaria</i>	Gele eenstaart
017	<i>Elachista spec.</i>	Grasmineermot onbekend
018	<i>Atolmis rubricollis</i>	Zwart beertje
019	<i>Calliteara pudibunda</i>	Meriansborstel
020	<i>Orgyia antiqua</i>	Witvlakvlinder
021	<i>Teleiodes luculella</i>	Maanpalpmot
022	<i>Teleiodes vulgella</i>	Gammopalpmot

023	<i>Biston betularia</i>	Peper-en-zoutvlinder
024	<i>Bupalus piniaria</i>	Dennenspanner
025	<i>Cabera pusaria</i>	Witte grijsbandspanner
026	<i>Cyclophora linearia</i>	Gele oogspanner
027	<i>Cyclophora punctaria</i>	Gestippelde oogspanner
028	<i>Cyclophora spec.</i>	Oogspanner onbekend
029	<i>Electrophaes corylata</i>	Kleine wortelhoutspanner
030	<i>Gymnoscelis rufifasciata</i>	Zwartkamdwergspanner
031	<i>Hypomecis punctinalis</i>	Ringspikkelspanner
032	<i>Jodis lactearia</i>	Melkwitte zomervlinder
033	<i>Macaria alternata</i>	Donker klaverblaadje
034	<i>Macaria liturata</i>	Gerimpelde spanner
035	<i>Parornix anglicella</i>	Meidoornzebramot
036	<i>Parornix betulae</i>	Berkenzebramot
037	<i>Parornix fagivora</i>	Beukenzebramot
038	<i>Parornix scoticella</i>	Appelzebramot
039	<i>Phyllocnistis labyrinthella</i>	Labyrintmot
040	<i>Phyllocnistis xenia</i>	Printplaatmot
041	<i>Phyllonorycter comparella</i>	Abeelvouwmot
042	<i>Phyllonorycter corylifoliella</i>	Vruchtboomvouwmot
043	<i>Phyllonorycter geniculella</i>	Gewone esdoornvouwmot
044	<i>Phyllonorycter joannisi</i>	Noorse esdoornvouwmot
045	<i>Phyllonorycter lautella</i>	Prachteikenvouwmot
046	<i>Phyllonorycter maestingella</i>	Beukenvouwmot
047	<i>Phyllonorycter oxyacanthae</i>	Meidoornvouwmot
048	<i>Phyllonorycter quinqueguttella</i>	Kruipwilgvouwmot
049	<i>Phyllonorycter rajella</i>	Gewone elzenvouwmot
050	<i>Phyllonorycter sorbi</i>	Lijsterbesvouwmot
051	<i>Phyllonorycter trifasciella</i>	Oranje kamperfoelievouwmot
052	<i>Phyllonorycter ulmifoliella</i>	Berkenvouwmot
053	<i>Stigmella aceris</i>	Akenmineermot
054	<i>Heliozela hammoniella</i>	Berkenzilvervlekmot

055	<i>Phylloporia bistrigella</i>	Bandwitvlekmot
056	<i>Macrothylacia rubi</i>	Veelvraat
057	<i>Apoda limacodes</i>	Slakrups
058	<i>Lyonetia clerkella</i>	Hangmatmot
059	<i>Ectoedemia albifasciella</i>	Gewone eikenblaasmijnmot
060	<i>Ectoedemia atricollis</i>	Zwartkopblaasmijnmot
061	<i>Ectoedemia occultella</i>	Ronde berkenblaasmijnmot
062	<i>Ectoedemia rubivora</i>	Bramenblaasmijnmot
063	<i>Fomoria septembrella</i>	Hertshooimineermot
064	<i>Stigmella anomalella</i>	Bruine rozenmineermot
065	<i>Stigmella assimilella</i>	Ratelpopuliermineermot
066	<i>Stigmella basiguttella</i>	Boogjeseikenmineermot
067	<i>Stigmella confusella</i>	Donkere berkenmineermot
068	<i>Stigmella hemargyrella</i>	Zilverbandbeukenmineermot
069	<i>Stigmella magdalanae</i>	Grijze lijsterbesmineermot
070	<i>Stigmella nylandriella</i>	Gewone lijsterbesmineermot
071	<i>Stigmella oxyacanthella</i>	Boogjesmineermot
072	<i>Stigmella perpygmaeella</i>	Meidoornhoekmineermot
073	<i>Stigmella sakhalinella</i>	Bladrandberkenmineermot
074	<i>Stigmella tityrella</i>	Zigzagbeukenmineermot
075	<i>Stigmella trimaculella</i>	Populierenmineermot
076	<i>Zimmermannia atrifrontella</i> / <i>longicaudella</i>	Witte / bruine bastmineermot
077	<i>Stigmella ruficapitella</i> -groep (<i>Quercus</i> complex)	<i>Stigmella ruficapitella</i> -groep (<i>Quercus</i> complex)
078	<i>Acronicta psi</i>	Psi-uil
079	<i>Acronicta rumicis</i>	Zuringuil
080	<i>Anarta myrtilli</i>	Roodbont heide-uiltje
081	<i>Autographa gamma</i>	Gamma-uil
082	<i>Colocasia coryli</i>	Hazelaaruil
083	<i>Conistra vaccinii</i>	Bosbesuil
084	<i>Noctua fimbriata</i>	Breedbandhuismoeder
085	<i>Pseudoips prasinana</i>	Zilveren groenuil

086	<i>Cerura vinula</i>	Hermelijnvliinder
087	<i>Clostera curtula</i>	Bruine wapendrager
088	<i>Notodonta ziczac</i>	Kameeltje
089	<i>Phalera bucephala</i>	Wapendrager
090	<i>Ptilodon capucina</i>	Kroonvogeltje
091	<i>Stauropus fagi</i>	Eekhoorn
092	<i>Luffia ferchaultella</i>	Hoornzakdrager
093	<i>Acrobasis consociella</i>	Eikentospinselmot
094	<i>Phycita roborella</i>	Eikenlichtmot
095	<i>Laothoe populi</i>	Populierenpijlstaart
096	<i>Coptotriche marginea</i>	Gele bramenvlekmot
097	<i>Tischeria dodonaea</i>	Bruine eikenvlekmot
098	<i>Tischeria ekebladella</i>	Gewone eikenvlekmot
099	<i>Acleris ferrugana</i>	Lichte boogbladroller
100	<i>Ancylis apicella</i>	Fijngestreepte haakbladroller
101	<i>Ancylis laetana</i>	Witte haakbladroller
102	<i>Ancylis unculana</i>	Purperrode haakbladroller
103	<i>Gypsonoma dealbana</i>	Loofboombladroller
104	<i>Metendothenia atropunctana</i>	Kleine stipbladroller
105	<i>Strophedra nitidana</i>	Zwarte eikenbladroller
106	<i>Strophedra weirana</i>	Beukenbladroller
107	<i>Swammerdamia caesiella</i>	Egale duifmot

Geraadpleegde bronnen

Smart, B. 2017. Micro-Moth Field Tips. Lancashire & Cheshire Fauna Society, Rishton.

<https://vliinderseeland.nl/berichten-2020/2020-10-18-blaadjes-met-gaatjes.html>

www.bladmineerders.nl

www.lepiforum.org

www.microvlinders.nl

www.vlindernet.nl

www.waarneming.nl

Enkele waarnemingen uit Noord-Brabant

Tineke Cramer

Robinia pseudoacacia komt veel voor in de omgeving van Rosmalen. Erg opvallend zijn de mijnen van *Macrosaccus robiniella* (Clemens, 1859), acaciavouwmot, die hier op bijna alle bomen voorkomen. Het is een soort van de familie Gracillariidae (mineermotten), die voor het eerst in 1998 in Nederland gezien is en die zich daarna snel en over Zuid- en Midden-Nederland verspreid heeft (Fig. 1). Een andere soort van deze familie op Robinia is ontdekt in 2018, *Parectopa robiniella* Clemens, 1863, acaciawolkje. De eitjes worden aan de onderzijde van het blad afgezet in een nerfoksel van de hoofdnerf (Fig. 2 links). Er is eerst een blaasmijn aan de onderkant, daarna boort de larve zich naar de boven en maakt op de middennerf een grote opvallende blaasmijn met lobbige uitlopers (Fig. 2 rechts). De larve leeft solitair en verpopt buiten de mijn. De plaatsen waar ik de mijnen aangetroffen heb staan in onderstaande tabel.

Fig. 1. *Macrosaccus robiniella*, acaciavouwmot. Links: mijn met cocons, Wamberg, 16.ix.2017. Rechts: kweek, Rosmalen, 21.xi.2018.

Fig. 2. Mijnen van *Parectopa robiniella*, Haanwijk, Den Bosch, 7.x.2021. Links: mijn van jonge rups, rechts: mijnen van volwassen rupsen.

Tabel 1. Aangetroffen mijnen van *Parectopa robiniiella*, acaciawolkje, in Noord-Brabant.

	2018	2019	2020	2021
Wamberg, Berlicum	16	2	x	x
Karreput, Nuland		4	2	x
Rosmalen	1			x
Loonse en Drunense duinen, Hengstven			16	x
Loonse en Drunense duinen, Guldenberg				5*+25
Haanwijk, 's-Hertogenbosch			1**	ca. 60

*Louise de Kort

** v.Haaften

x: gezocht, niet gevonden

Fig. 3. Voorkomen van *Parectopa robiniiella* in de periode 2018-2020.

Fig. 4. Voorkomen van *Parectopa robiniiella* in 2021.

Opvallend was de verspreiding van 2018-2020 over het hele land (Fig. 3), terwijl in 2021 slechts enkele vindplaatsen in Noord-Brabant waren (Fig. 4). (Nadien is er nog een enkele mijn gevonden in Limburg en Overijssel). De reden van deze afname is niet duidelijk.

Naast deze twee microvlinders vond ik op Robinia ook vaak de larve van *Nematus tibialis* Newman, 1837, de robiniabladwesp, en gallen van de *Obolodiplosis robiniae* (Haldeman, 1847), robinia-galmug.

Een mooie waarneming was ook *Coleophora lutarea* (Haworth, 1828), grijze muurkokermot (Fig. 5). Er is een populatie in de Brand, Udenhout (NB).

Van de familie Crambidae toon ik een *Palpita vitrealis* (Rossi, 1794), satijnlichtmot (Fig. 6), die ik de laatste jaren enkele malen in mijn tuin in Rosmalen aantrof. Meegekomen met een olijfbom uit de straat, of van een jasmijn?

Fig. 5. *Coleophora lutarea*, De Brand, Udenhout, 13.v.2021.

Fig. 6. *Palpita vitrealis*, Rosmalen, 9.ix.2021.

Verder heb ik op *Tanacetum vulgare*, boerenwormkruid, enkele leuke soorten gevonden: kokers van *Coleophora tanaceti* (Muhlig, 1865), wormkruidkokermot (Fig. 7), een populatie van *Bryotropha terrella* (Denis & Schiffmüller, 1775), oranje mospalpmot (Fig. 8) en een populatie van *Isophrictis striatella* (Denis & Schiffmüller, 1775), streepbandmot (foto 9) uit de familie Gelechiidae. Deze laatste twee soorten zijn gevonden in Maliskamp bij Rosmalen, een gebied waar ik al langer inventariseer. De oranje mospalpmot en de streepbandmot zijn op genitaal gecontroleerd door Frans Groenen (zie Fig. 10 en 11).

Fig. 7. *Coleophora tanaceti*, De Geelders-Baarseind, 24.vii.2021.

Fig. 8. *Bryotropha terrella*, Maliskamp, 3.viii.2021.

Fig. 9. *Isophrictis striatella*, Maliskamp, 3.viii.2021.

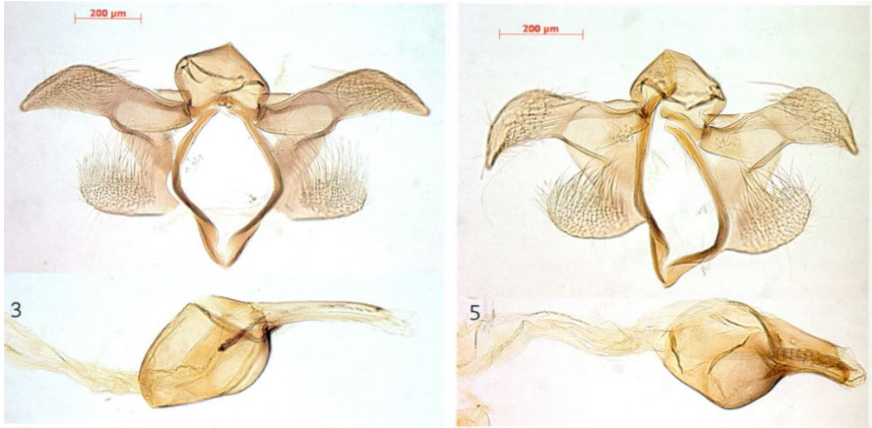

Fig. 10. Mannelijke genitalen van *Isophrictis anthemidella* (links) en *I. striatella* (rechts).
Uit: Huisman *et al.*, 2007.

Fig. 11. Genitaal van *I. striatella*, van Maliskamp, geprepareerd door Frans Groenen

Literatuur.

www.bladmineerders.nl

Huisman, KJ, Koster, JC, van Nieukerken, EJ, & Ellis, WN. 2007. Microlepidoptera in Nederland in 2005. Entomologische Berichten 67 (1-2):34-47.

microlepidoptera.nl

www.waarneming.nl, geraadpleegd oktober 2021

Nieuwe voedselplanten van acht soorten microlepidoptera

Tymo Muus

Gedurende de afgelopen periode heb ik vaker intensief gezocht naar de rupsen van verschillende soorten microvlinders. Een groot aantal zijn bestudeerd, beschreven, gefotografeerd en gekweekt. Soms leidt een zoektocht tot nieuwe inzichten die het waard zijn om afzonderlijk te delen. In dit artikel vermeld ik een aantal soorten waarvan de rupsen zijn gevonden op een (geheel) nieuwe voedselplant, al dan nog niet eerder van deze plant vermeld in de literatuur.

***Leucoptera spartifoliella* (Hübner, 1813) – bremsneeuwmot**

In juni 2021 vond ik meerdere sneeuw witte cocons van deze soort in mijn tuin te Wilhelminaoord op een *Cytisus praecox*. De plant had ik het jaar ervoor geplant en is, zoals ik hem noem, de ‘tuinbrem’ die veel in tuincentra verkocht wordt. De soort *C. praecox* is een kruisingsproduct van *C. multiflorus* met *C. purgans*, waarvan tientallen cultivars zijn afgeleid. In mijn tuin staat de rode variant. Het is een geheel nieuwe voedselplant; daar deze vlindersoort vrijwel uitsluitend bekend is van de ‘gewone’ brem (*C. scoparius*) en op een niet al te grote afstand van deze tuin heb ik de vlinders en rupsen talrijk gevonden.

***Panocalia schwarzella* (Fabricius, 1798) – hondsviooltjesmot**

Op 27.iv.2020 werd door Christophe Brochard in de omgeving van Plombières te België een zeer talrijke vindplaats ontdekt van deze soort. De vlinders vlogen rondom pollen zinkviooltje (*Viola lutea* spp. *calaminaria*) en op 23.vii.2021 heb ik hier eveneens talrijke rupsen gevonden aan de basis van de planten. De pollen groeien in de nabijheid van de Geul, die tijdens de heftige overstroming van 14-15 juli deels zijn overspoeld. De rupsen bevinden zich in spinselbuisjes tussen het mos. Het betreft een nieuwe voedselplant, daar hondsviooltje (*Viola canina*), ruig viooltje (*V. hirta*) en het driekleurig viooltje (*V. tricolor*) als voedselplanten worden opgegeven. Zinkviooltje is in Zuid-Limburg uiterst zeldzaam geworden en het is dus ook zeer waarschijnlijk dat de soort terugkeert in Zuid-Limburg, zodra de populatie zinkviooltjes de kans krijgt uit te breiden. Beavan en Heckford (2021) kweekten de soort recent ook van duinviooltje (*V.t.* spp. *curtisii*) en daarmee ontstaat een sterke overlap met de duinviooltjesmot, *P. nodosella* (Bruand, 1851) die bij ons monofaag is op deze plant.

***Depressaria ultimella* Stainton, 1849 – torkruidplatlijfje**

Van dit aan moerasgebieden gebonden platlijfje, die landelijk gezien erg zeldzaam is, trof ik te Tytjerk op 16.vii.2021 rupsen aan op een geheel nieuwe voedselplant: waterscheerling (*Cicuta virosa*). In de directe omgeving van de vindplaats werd eerder ook een vlinder gefotografeerd. De rupsen leven eerst zeer kort in de bloeiwijzen en boren zich vervolgens een weg in de stengels. De planten verwelken en in het geval van waterscheerling kleuren de bladeren geheel oranjegeel en zijn dus niet te missen. Uit België kweekte o.a. Ruben Meert de soort uit groot moerasscherm (*Helosciadium nodiflorum*), een voedselplant die ooit door Bob Heckford op de Britse eilanden is beschreven. De plant is vrijwel afwezig in Friesland, de voornaamste provincie waar de vlinder de laatste decennia werd gezien.

***Clepsis spectrana* Treitschke, 1830 – koolbladroller**

Van deze algemene bladroller zijn zeer veel verschillende voedselplanten bekend, de soort is dan ook bijzonder polyfaag. Ik stuitte op 4.vii.2021 in het Moddergat (bij Paesens in het noordelijke Friese kwelgebied) op de rupsen van *C. spectrana* bij mijn zoektocht naar *Gynnidomorpha vectisana* (Humphreys & Westwood, 1845), zwartstipladroller, op schorrenzoutgras (*Triglochin maritima*). Van deze voedselplant worden nauwelijks vlindersoorten vermeld, maar is toch ook af en toe een voedselbron voor polyfage soorten. De rups leeft op geheel dezelfde wijze als *G. vectisana* in een spinsel over de bloeiwijzen, maar is donkerbruin met lichtere wratjes.

***Endothenia marginana* (Haworth, 1811) – scherpe kuifbladroller**

Op 25.xii.2020 verzamelde ik een reeks oude bloemhoofdjes van duizendblad (*Achillea millefolium*) niet ver van mijn huis te Wilhelminaoord. Ik was in de veronderstelling dat het zou gaan om *Aethes smeathmanniana* (Fabricius, 1781), de kommbladroller. Echter, in maart kweekte ik hieruit een tweetal exemplaren van *E. marginana*. De rupsen werden binnenshuis gehouden, wat het vroege uitsluipen verklaart. Tevens op 16.x.2020 en op 10.iv.2021 vond ik in het Stuttebos bij Oldeberkoop meerdere rupsen in de oude bloemhoofdjes van blauwe knoop (*Succisa pratensis*), die hier gelukkig niet waren weggemaaid zoals dat in veel blauwgraslanden wel het geval is. De rupsen waren vrijwel oranje in oktober en deze kon ik niet plaatsen. In april waren dezelfde rupsen nog steeds aanwezig, maar nu vuilwit. Ook deze bleek te gaan om *E. marginana*. Nu ik er op ben gaan letten vond ik in september 2021 de rupsen ook in de oude bloemen van blauwe knoop bij Havelte. Kort voor deze ontdekkingen had ik de soort al gekweekt uit de bekende voedselplanten, waaronder smalle weegbree (*Plantago lanceolata*), grote kaardenbol (*Dipsacus fullonum*) en kleine ratelaar (*Rhinanthus minor*). Duizendblad en blauwe knoop worden niet in de literatuur vermeld als voedselplanten voor deze vlinder.

***Olethreutes arcuella* (Clerck, 1759) – geisha**

Een uitvoerige beschrijving van de rups is gegeven door Heckford (2011) die de soort vanaf ei kweekte op oude berkenbladeren. Inderdaad slaagde die kweek en ik ben na deze publicatie ook gaan letten op waar ik de vlinders zag vliegen. Meerdere keren trof ik de vlinders aan bij oude spinsels van *Acrobasis* spec. op eiken, wat naadloos aansluit bij Heckfords beschrijvingen, die stelde dat *O. arcuella* leeft van oude bladeren. Op 4.v.2021 vond ik in het Belgische Heid des Gattes bij Aywaille meerdere rupsen in spinselbuizen onderaan donderkruidplanten (*Inula conyzae*), waarbij de rupsen ook in gevangenschap een duidelijke voorkeur hadden voor de verse bladeren! De soort is dus niet gebonden aan uitsluitend loofbomen, maar ook lagere planten, waarvan hij tevens verse bladeren vreet. Vermoedelijk hebben alleen de Britse vlinderaar Barrett en zijn Duitse collega Disqué in de eerste jaren van de 20e eeuw de rups ooit in het wild gevonden. Dan zou dit wel betekenen dat dit de derde keer in de geschiedenis van deze vlinder is dat de rups ooit in de vrije natuur werd gevonden. En dat voor zo'n mooie en bekende vlinder!

***Grapholita gemmiferana* Treitschke, 1835 – egaalvlakbladroller**

De rupsen van deze soort vond ik op 22.vii.2021 te Simpelveld op boslathyrus (*Lathyrus sylvestris*), de bekende voedselplant van deze bladroller. De volgende dag bezocht ik de Sint Pietersberg, waar zowel brede lathyrus (*L. latifolius*) en ook aardaker (*L. tuberosus*) langs de

akkers groeiden. Verrassend genoeg was het niet moeilijk om de rupsen van deze soort hier te vinden; met name van de brede lathyrus – een betrekkelijk forse plant – waren de bladeren opvallend samengesponnen. Beide *Lathyrus* soorten zijn nog niet eerder vermelde voedselplanten! De rups maakt aanvankelijk een bladomslag en spint daarna twee bladeren op elkaar. In sommige gevallen wordt een blad geheel dubbelgesponnen. Het lijkt nog veel eenvoudiger om de rupsen te vinden, dan de schuwe vlinders.

***Hellinsia osteodactylus* (Zeller, 1841) – smalle guldenroedevedermot**

De laatste jaren werd deze vedermot door collega-waarnemers meerdere malen waargenomen in het grensgebied van België met Duitsland in het bekende beekdalgebied bij de Holzwarche. De vedermotjes uit het geslacht *Hellinsia* zijn met een voornamelijk crème witte uiterlijk niet bijzonder getekend; zodoende zijn er genitaalpreparaten gemaakt om de soort hier met zekerheid vast te kunnen stellen. Tijdens een bezoek op 19.viii.2021 aan het gebied heb ik uitvoerig gezocht naar de rupsen van deze soort. In het gebied komt opvallend veel schaduwkruid (*Senecio ovatus*) voor, maar na bemonstering van tientallen bloemhoofdjes werd geen enkele rups aangetroffen en dat leidde tot veel vragen. Op deze plant werden wel de rupsen verzameld van *Agonopterix senecionis* (Nickerl, 1864), de schaduwkruidkaartmot. Dat is opvallend omdat er geen rupsenwaarnemingen bekend zijn na pak hem beet half juli. De rupsjes mineren eerst langs de hoofdnerf, daarna spinnen ze bladeren in.

Elders in het gebied werden de bloemhoofdjes van havikskruidplanten (*Hieracium*) bemonsterd, met de intentie rupsen van *Cochylis dubitana* (Hübner, 1799), blauwe distelbladroller, te vinden. Het korte mysterie van het ontbreken van *H. osteodactylus* in de bloemen van schaduwkruid werd opgelost toen ik de rupsen in deze havikskruidbloemen vond. Zij komen tezamen voor met *H. didactylites* (Ström, 1783), roomkleurige vedermot. Laatstgenoemde betreft gebruikelijk een algemene soort in de bloemen van deze plant en is makkelijk te scheiden van de rupsen van *H. osteodactylus*: laatstgenoemde soort heeft namelijk rode strepen en *H. didactylites* heeft donkergrijze rugplaten. De planten behoren tot de sectie *tridentata* binnen het *Hieracium*-complex en zou men met enige slag om de arm kunnen beschouwen tot stijf havikskruid (*H. laevigatum*). Het is een nieuwe voedselplant voor *H. osteodactylus*. De rupsen waren in ieder geval niet zeldzaam in deze bloemen; alsook werden enkele rupsen in de bloemen van echte guldenroede (*Solidago virgaurea*) gevonden. Echte guldenroede is in dit terrein maar spaarzaam te vinden.

Literatuur

- Beavan, SD & Heckford, RJ. 2021. *Pancalia schwarzellae* (Fabricius, 1798) (Lepidoptera: Cosmopterigidae) reared from *Viola tricolor* spp. *curtisii* (E. Forst.) Syme in England. Entomologist's Gazette 72: 157-159.
- Heckford, RJ. 2011. Stages of *Olethreutes arcuella* (Clerck, 1759) (Lep.: Tortricidae). The Entomologist's Record and Journal of Variation 123: 64-69.

Verslag Najaarsbijeenkomst Sectie Ter Haar 6 november 2021

Maja de Keijzer

Aanwezig (26 personen)

Tineke Cramer, Guus Dekkers, Louis van Deventer, Anne-Marie en Maurice Franssen, Cees Gielis, Hans Groenewoud, Harry Groenink, Carel ten Ham, Hans Hollander, Klaas Kaag, Trees Kaizer, Maja de Keijzer, Bas van de Meulengraaf, Ad Mol, Julian Overweg, Frans Post, Rob Rossel, Johan Schipperen, Siep Sinnema, Jannie Sinnema-Bloemen, Piet van Son, Henk Stuurman, Joke Stuurman-Huitema, Gerrit Tuinstra, Anneke van der Veen.

Afwezig met bericht van verhindering: (6 personen)

De volgende personen hebben een bericht van verhindering gestuurd: Wim Gerritsen, Marja van der Grift, Bert Groothedde, Hans Huisman, Jeroen Voogd, Rob de Vos en Cun Wijnen.

Nieuwe leden: (10 personen)

Sinds de laatste bijeenkomst van 29 februari 2020 hebben zich de volgende leden aangemeld: Jeroen Breidenbach, Merel Zweemer, Paul van Wonderen, André Nagelhout, Jan-Jaap Spaargaren, Hans Hollander, Johan Roland, Albert Meek, Bert Haamberg en Vieky van der Heijden.

Opening van de vergadering door de voorzitter

De voorzitter opent de vergadering en heet iedereen van harte welkom. Hij memoreert wat we de afgelopen anderhalf jaar waarin ons land en de wereld te maken kreeg met een corona-pandemie hebben moeten missen. Afstand houden, niet reizen, avondklok... Diverse van onze gebruikelijke activiteiten moesten worden geschrapt, zoals twee bijeenkomsten, de rupsendeterminatiedag en de jaarlijkse gezamenlijke excursie met de Sectie Snellen.

Maar wat was er wel? De Ter Haar app maakte onderling contact mogelijk en uit de meldingen blijkt dat *Catocala fraxini* (Linnaeus, 1758), blauw weeskind, ooit zeldzaam, dit jaar door verschillende Ter Haar leden is waargenomen. *Mythimna vitellina* (Hübner, 1808), zuidelijke grasuil, is ook zo'n soort die ineens vaker wordt gezien. Interessant is natuurlijk waardoor de soort zich heeft kunnen uitbreiden. Het is te vroeg om een antwoord te geven, maar gaat het om klimaatveranderingen?, om influx uit buurlanden?

Wim Gerritsen kan vandaag niet aanwezig zijn, maar heeft gratis potjes in de aanbieding en die zijn in de pauze achter in de zaal te vinden. Bas van de Meulengraaf vult aan dat ook hij extra gratis potjes bij zich heeft. Louis van Deventer heeft spanplanken voor de liefhebber en Piet van Son meldt dat hij voor de liefhebbers oude ingebonden tijdschriften heeft meegenomen.

Notulen van de vorige bijeenkomst (29 februari 2020)

Er zijn vanuit de zaal geen opmerkingen. Het verslag wordt goedgekeurd en is hierbij vastgesteld, met dank aan de secretaris.

Naar aanleiding van de notulen wordt verteld dat de Secties Ter Haar en Snellen een bemiddelende rol kunnen spelen bij het vinden voor een goede bestemming van materiële erfenissen van vlindersaars (denk aan boeken, spanplanken, laden).

Diverse bestuursmededelingen

1. Financiële zaken

Henk Stuurman, onze penningmeester, toont ons als eerste de resultatenrekening over 2020, waarin de opbrengsten van de contributies worden afgezet tegen de kosten. In financieel opzicht is 2020 voor de Sectie een goed jaar, omdat er enkele posten uitgevallen zijn zoals de kosten voor de rupsendeterminatiedag, de zaalhuur voor de najaars-bijeenkomst en de kosten voor de voorafgaande bestuursvergadering. De kosten voor *Franje* in 2020 zijn wat hoger uitgevallen door de *Franje*-nieuwe stijl en het dubbeldikke nummer. Het positieve saldo over 2020 bedraagt 378,00 euro.

Daarna volgt de balans per 31 december 2020. Dit overzicht maakt bezit en schulden van de Sectie inzichtelijk. De post liquide middelen wordt verder uitgesplitst, en begin- en eindsaldo van de bankrekening en de kas worden specifiek vermeld.

De kascontrolecommissie voor het kalenderjaar 2020 bestaat uit de leden Rob Rossel en Siep Sinnema. De commissie heeft alle onderliggende financiële stukken ontvangen en eerder dit jaar haar goedkeuring gegeven aan de jaarrekening. De kascommissie complimenteert de penningmeester en stelt de aanwezige leden voor hem te dechargeren voor het door hem gevoerde beleid over 2020.

Er is wel een kritische opmerking over de kosten van de bestuursvergadering. Deze kunnen worden gesplitst in de reiskosten van de leden en de consumpties. Om de afspraken expliciet te maken wordt voorgesteld dat de bestuursleden twee consumptie uit de kas krijgen, eventuele extra consumpties zijn voor eigen rekening. De leden zijn het met dit voorstel eens en de vergadering geeft haar toestemming tot het verlenen van decharge aan de penningmeester.

De kascontrolecommissieleden worden hartelijk bedankt voor hun werk. Siep Sinnema blijft nog een jaar lid en Hans Hollander meldt zich aan als bijkomend lid. Zijn aanmelding wordt met applaus begroet.

Vervolgens laat Henk de conceptbegroting over 2022 zien en geeft toelichting op alle posten. Hij zet de verwachte inkomsten op basis van het aantal leden uit tegen de verwachte uitgaven. De leden gaan akkoord met de conceptbegroting voor het kalenderjaar 2022.

De genoemde stukken staan verderop in deze *Franje*.

2. *Franje*

Maurice Franssen, redacteur van *Franje*, wil de mening van de leden weten met betrekking tot enkele redactionele kwesties.

Het eerste punt waarover een besluit genomen moet worden betreft het gebruik van Nederlandse insectennamen. Officieel moeten deze namen met een kleine letter beginnen. Nu kent iedere natuurliefhebber het probleem dat een combinatie als bijvoorbeeld “klein koolwitje”, “zwart weeskind” dubbelzinnig is. Gaat het om een klein, resp. zwart exemplaar van een soort of hoort “klein” of “zwart” bij de naamgeving. Een inventarisatie in Nederlandse natuurtijdschriften toont aan dat voor de duidelijkheid soms van de taalregel wordt afgeweken en dat iedere Nederlandse naam met een hoofdletter begint. Na wat discussie blijkt dat de meerderheid pleit voor het volgen van de officiële regel. En dat komt heel goed uit, want Maurice stelde deze kwestie ook bij de najaarsbijeenkomst van de Sectie Snellen aan de orde. De vergadering koos daar voor dezelfde regel. *Franje* is een gemeenschappelijke publicatie van beide secties, en de auteursinstructies moeten voor beide secties gelden.

Het tweede punt is de volgorde in de tekst van de wetenschappelijk en de Nederlandse naam. Laten we deze volgorde over aan de auteur of maken we hiervoor een standaardvolgorde? Hoe flexibel mag men in de praktijk zijn? Uit de discussie blijkt dat het merendeel van de aanwezigen vindt, dat eerst de wetenschappelijke naam vermeld moet worden, en cursief moet worden gezet. Daarna volgt de Nederlandse naam.

Als derde noemt Maurice de vermelding van de auteursnaam bij de wetenschappelijke naam. Moeten we bij elke vlinder, ook b.v. bij algemene soorten zoals atalanta en kleine vos, de naam van de auteur vermelden? De aanwezigen geven voorbeelden van herhaalde naamsveranderingen waarbij het noodzakelijk is om de auteur en het jaartal te weten om zeker te zijn over welke soort het gaat. De leden kiezen voor het vermelden van de auteur.

Maurice dankt de leden voor de discussies en de besluiten en zal er voor zorgen dat de auteursinstructies in *Franje* worden aangepast. Hij verwacht dat auteurs van bijdragen zich aan deze regels zullen houden.

Vervolgens meldt Maurice dat hij als eindredacteur het ruilabonnement op *Melanargia* ontvangt. Een aantal exemplaren legt hij ter inzage op de tafel neer. Mocht iemand een artikel willen ontvangen, dan volstaat een mailtje naar Maurice die het gevraagde artikel zal inscannen en digitaal zal toezenden.

Als laatste meldt Maurice dat hij de eindredactie voor *Franje* blijft doen, maar dat Tymo Muus zich heeft gemeld om de finale opmaak van het tijdschrift te verzorgen. Alle kopij voor *Franje* kan naar de secretaris worden gestuurd, die er voor zorgt dat Maurice de stukken ontvangt.

3. Website Sectie Ter Haar

Op de website van Ter Haar zijn recent een paar inventarisatieverslagen geplaatst van o.a. Wim Gerritsen, Charles Naves en Guus Dekkers. Het is een leuk initiatief en de voorzitter spoort iedereen aan om verslagen van nachtvlinderinventarisaties op de website te plaatsen. Velen van ons zijn actief in het veld en inventariseren een vast gebied waarvoor zij de vergunning hebben. Het resultaat kan een kort lijstje zijn van gebied en waargenomen soorten of een uitgebreider verslag dat aan de terreinbeheerder wordt gestuurd.

Uit de zaal komen wat opmerkingen over de website. Sommige punten zijn wat verouderd en worden niet regelmatig bijgewerkt. De webmaster is aanwezig en belooft om de website weer eens goed bij te werken.

4. Jaarlijks excursieweekend 2022 met de Sectie Snellen

Klaas Kaag heeft de 2020-plannen voor een excursieweekend in de duinen van Schoorl verplaatst naar 2022. Hij heeft vorig jaar al kort wat informatie gegeven over de te bezoeken gebieden en laat deze nu opnieuw zien.

Het weekend van 1 tot 3 juli 2022 is gereserveerd bij de kampeerboerderij Polder's Maan, Jaagkade 3, 1871 PM in Schoorl. Het is dezelfde accommodatie die in het jaar 2013 gebruikt is voor het weekend. De kampeerboerderij beschikt over een slaapzaal die via een buitentrap bereikbaar is, en er is een enkele tweepersoonskamer beschikbaar. Kosten voor het weekend worden geschat op 75-80 euro per persoon (2x overnachting, 2x ontbijt, 2x lunch). Diverse natuurgebieden zijn vanuit dit onderkomen te bereiken, denk aan de Noordduinen, het Zwanenwater, de Schoorlse duinen of het Robbenoordbos (op de kleigronden). Een opgaveformulier wordt t.z.t. aan de leden van Ter Haar en Snellen toegezonden.

5. Bestuurswissel

De voorzitter vertelt de leden dat in november 2020 de eerste bestuurstermijn van Maja de Keijzer en Piet van Son voorbij was. Er was geen najaarsbijeenkomst, maar beide leden hebben zich beschikbaar gesteld voor een volgende en laatste termijn van drie jaar. Vanuit de zaal is hier geen bezwaar tegen en Maja en Piet kunnen hun tweede termijn afmaken.

Maar dit is ook een moment van afscheid nemen. Henk Stuurman heeft twee termijnen lang de financiële zaken behartigd en ons altijd van veel informatie en uitleg voorzien bij het tonen van resultaten, balans en begrotingen. Zijn zeer speciale manier van presenteren heeft veel indruk gemaakt. De voorzitter bedankt Henk voor zijn inzet en biedt hem een afscheidscadeau aan, dat Henk onder langdurend applaus ontvangt.

Gelukkig is er ook een nieuwe penningmeester te melden. Als er vanuit de leden geen bezwaren zijn, is Hans Groenewoud bereid deze functie de komende jaren gaan vervullen. Hans ontvangt een applaus en de voormalige penningmeester belooft dit kalenderjaar af te maken en ondertussen zijn opvolger in te wijden in alle ins en outs van de financiële administratie.

6. Rondvraag

De voorzitter houdt een heel kort rondje langs de aanwezige leden en vraagt naar hun meest opwindende, leukste, interessante waarneming in dit jaar. Velen melden een voor hun nieuwe soort, diverse keren is dit het blauw weeskind. Soms wordt een nieuw inventarisatiegebied genoemd en een enkeling meldt als hoogtepunt het werken met feromonen om wespvlinders te lokken.

De voorzitter vertelt hierna kort iets over ARISE. Dit acroniem staat voor “Authorative Rapid Identification System for Essential Biodiversity”. ARISE is een samenwerkingsverband van Naturalis, het Westerdijk Instituut en de universiteiten van Amsterdam en Twente. Het ambitieuze doel is een infrastructuur te maken die alle meercellige Nederlandse soorten van flora en fauna kan herkennen en in kaart brengen. Bij Naturalis is de contactpersoon Hanco Bakker. Vlinderaars hebben al per email een verzoek ontvangen om mee te werken. Nu is er al veel verzameld en er moet nog een inventarisatie gemaakt worden van de vlindersoorten die men graag wil ontvangen. Er komt meer informatie en wie wil meewerken, kan zich melden bij Klaas Kaag die de wensen wanneer die bekend zijn zal doorgeven. Rob de Vos van Naturalis zou graag willen starten met rupsen. Er is een wat oudere collectie rupsen bestaande uit gedroogde uitgeblazen exemplaren. Wellicht is een alcoholcollectie een goed beginpunt. Ook hier geldt: wil je meedoen, meld je bij Klaas Kaag.

7. Volgende bijeenkomsten Sectie Ter Haar

De voorjaarsbijeenkomst vindt plaats op zaterdag 26 februari 2022. De najaarsbijeenkomst valt op zaterdag 15 oktober 2022.

Bijlagen bij punt 1 Verslag Sectie Ter Haar

Henk Stuurman

Sectie Ter Haar; Resultatenrekening over het jaar 2020

	Resultaat	Begroot	Resultaat	Begroot
	€	€	€	€
Opbrengsten			Kosten	
Contributies	1.296	1.266	Zaalhuur Hei & Boreicop	80
			Cursus/determinatiedag	0
			Kosten Franje	322
			Vergaderkosten bestuur	36
			Reiskosten bestuur	149
			Overige reiskosten	93
			Administratiekosten bestuur	0
			Bankkosten	141
			Onvoorzijene uitgaven	97
				918
			Positief exploitatiesaldo	378
				266
Totaal	1.296	1.266	Totaal	1.296
				1.266

Specificatie onvoorzijene uitgaven	
Voorbereidingskosten dag rupsen determinatie	83
Kosten lief en leed	1
Correctie contributies voorgaande boekjaren	12
Totaal	97

Sectie Ter Haar; Balans per 31 december 2020.

BALANS per 31 december 2020.		
Bezittingen	€	Schulden
Saldo Bank	4.334	Eigen vermogen
Saldo Kas	16	Saldo exploitatieresultaat jaar 2020
		378
		3.891
Nog te ontvangen contributies	72	Vooruitontvangen contributies
Vooruitbetaalde kosten	38	
Saldo afronding op hele €	1	
Totaal	4.461	Totaal
		4.461
Het Eigen vermogen is het saldo van de exploitatieresultaten van de jaren tot en met het jaar 2019.		

	€	€
Beginsaldo JMG BANK 01-01-2020	3.669	Eindsaldo Bank 31-12-2020
Beginsaldo KAS 01-01-2020	17	Eindsaldo KAS 31-12-2020
	3.686	16
Mutatie liquide middelen	664	
	4.350	4.350

	€	€
Specificatie mutatie liquide middelen		
Op 1 januari 2020 vooruitontvangen contributies	414	
Op 31 december 2020 vooruitontvangen contributies	570	156
Op 1 januari 2020 nog te ontvangen contributies	240	
Op 31 december 2020 nog te ontvangen contributies	72	168
Per 31 december 2020 vooruitbetaalde reiskosten bestuur		-38
Voordelig exploitatieresultaat jaar 2020		378
Mutatie liquide middelen		664

Sectie Ter Haar: concept begroting kalenderjaar 2022					
	Begroting jaar 2022	Begroting jaar 2021	Resultaat jaar 2020	Resultaat jaar 2020	Resultaat jaar 2020
Inkomsten					
Contributies	1.362	1.248	1.296		
€ 12 resp. € 6					
				Zaalhuur	175
				Kosten Franje	440
				Enmalige kosten Franje	0
				Vergaderkosten bestuur	70
				Reiskosten bestuur	295
				Overige reiskosten	100
				Bankkosten	130
				Onvoorzienne kosten	135
				Determinatie- of cursusdag	150
				Afrondingsverschil	2
				Positief exploitatiesaldo	0
Totaal	1.362	1.248	1.296		1.362
					1.248
					1.296

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)

Per 01-01-2018 wordt uitgegaan van 105 betalende leden en 6 betalende huisgenootleden = € 1.296
 Per 01-01-2019 wordt uitgegaan van 105 betalende leden en 9 betalende huisgenootleden = € 1.314
 Per 01-01-2020 wordt uitgegaan van 110 betalende leden en 8 betalende huisgenootleden = € 1.368
 Per 01-01-2021 wordt uitgegaan van 100 betalende leden en 8 betalende huisgenootleden = € 1.248
 Per 01-01-2022 wordt uitgegaan van 110 betalende leden en 7 betalende huisgenootleden = € 1.362

Opmerkingen:

- 1). Op basis van de factuur van de Franje's nr. 47a en 47b, ons aandeel in deze kosten € 433, en na raadpleging van Maurice begroot op € 440.
- 2). Gebaseerd op: 2 consumpties gratis per bestuurslid. Dit betekent op jaarbasis 2 x 10 = 20 consumpties a € 3,50 = € 70.
- 3). Berekend op basis van de gemaakte kosten de afgelopen jaren.
- 4). O.a. NEV - bestuursraad en overleg met de sectie Snellen.
- 5). Er zijn in 2020 voorbereidingskosten gemaakt voor een cursusdag rupsen determineren ter grootte van € 83. Deze kosten zijn als onderdeel van de Onvoorzienne uitgaven in het resultaat over het jaar 2020 verwerkt.

Interessante macro's in 2021

Gerrit Tuinstra (tekst en foto's)

Aan de hand van een powerpoint worden diverse interessante vangsten van macro's uit het afgelopen seizoen getoond. Het overgrote deel is afkomstig uit het Lauwersmeer. Er wordt begonnen met een overzicht van het aantal macrosoorten dat jaarlijks nieuw is waargenomen in het gebied. In de periode van 2010 tot en met 2020 werden jaarlijks 3 (2017) tot 15 (2014) nieuwe soorten waargenomen en in 2021 waren dat er maar liefst 13! In totaal zijn er nu, inclusief 2021, 473 macrosoorten waargenomen. De nieuwe soorten voor 2021 worden hierna getoond, te beginnen met de wederikdwergspanner *Anticollix sparsatus* (Treitschke, 1828), een soort die in andere delen van het land, op vooral wat vochtiger plaatsen, beslist niet zeldzaam is. Het exemplaar werd op licht gevangen op 10.vii.2021.

Een tweede nieuwe soort dwergspanner is de meldedwergspanner *Eupithecia simpliciatata* (Haworth, 1809), waarvan één exemplaar op licht gevangen werd op 15.viii.2021 (Fig. 1). Het is een eenvoudig te herkennen dwergspanner, aan de hand van de lichtbruine kleur en het flinke formaat, waarmee deze soort behoort tot de grootste soorten uit het genus *Eupithecia*.

Op 21.viii.2021 werden voor het eerst in het gebied twee exemplaren van het genus *Horisme* gevangen. Het eerste, verse exemplaar, werd gevangen door Anneke van der Veen (Fig. 2). Een tweede, afgevlagen exemplaar, verscheen later op het laken van de auteur. Op basis van het ontbreken van een donkere stip op de voorvleugel werd er vooralsnog vanuit gegaan dat het gaat om de tweelingbosrankspanner *Horisme radicularia* De la Harpe, 1855. (Naschrift: enige tijd na de najaarsvergadering is a.d.h.v. bestudering van het genitaal (van het afgevlagen exemplaar) gebleken dat het inderdaad *H. radicularia* betreft).

Fig. 1. *Eupithecia simpliciatata*, Lauwersmeer, 15.viii.2021

Fig. 2. *Horisme radicularia*, Lauwersmeer, 21.viii.2021

In voorgaande jaren werden al twee andere soorten in het gebied gevangen, die afhankelijk zijn van de voedselplant bosrank (*Clematis vitalba*): bosrankdwergspanner *Eupithecia haworthiata* Doubleday, 1856, en witvlekbosrankspanner *Melanthia procellata* (Denis & Schiffmüller, 1775). Deze laatste is ook in 2021 opnieuw waargenomen. Tot voor kort was

het onduidelijk waar de bosrankvlinders vandaan zouden komen, omdat er geen groeiplaatsen van bosrank bekend waren in het gebied, maar inmiddels is een flinke groeiplaats van bosrank gevonden.

Op 29.viii.2021 werd een exemplaar van de gehoekte schimmelspanner *Dysstroma citrata* (Linnaeus, 1761) op licht gevangen. Voor zover bekend is het een zeer zeldzame soort in Nederland, die echter erg lijkt op de 'gewone' schimmelspanner *D. truncata* (Hufnagel, 1767). Toch zijn er wel een aantal kenmerken op basis waarvan de soorten op uiterlijk van elkaar onderscheiden kunnen worden. Het is goed opletten op mogelijke exemplaren van de gehoekte schimmelspanner, tussen de 'gewone'.

Op 5.vii.2021 en 26.vii.2021 werden twee soorten uit het genus *Idaea* gevangen, respectievelijk okergele spanner *I. ochrata* (Scopoli, 1763)(Fig. 3) en randstipspanner *I. sylvestriaria* (Hübner, 1799)(Fig. 4). Beide soorten zijn vrij kenmerkend voor het Nederlandse kustgebied, maar werden nog niet eerder in het Lauwersmeer gevangen.

Fig. 3. *Idaea ochrata*, Lauwersmeer, 5.vii.2021.

Fig. 4. *Idaea sylvestriaria*, Lauwersmeer, 26.vii.2021.

Fig. 5. *Noctua orbona*, Lauwersmeer, 30.vii.2021.

Op 30.vii.2021 werden twee exemplaren van de zwartpuntvolgeling *Noctua orbona* (Hufnagel, 1766) gevangen (Fig. 5). Met deze soort worden veel fouten gemaakt, vooral met exemplaren die op foto's afgebeeld worden, waarbij het formaat van de vlinders niet te zien is. De zwartpuntvolgeling is behoorlijk kleiner dan de 'gewone' huismoeder *Noctua pronuba* (Linnaeus, 1758), hoewel van deze soort ook kleine exemplaren voorkomen, zgn. 'dwerger'. Een belangrijk onderscheidend kenmerk tussen beide soorten is de zwarte vlek in de vorm

van een komma op de achtervleugels. Deze is aanwezig bij de zwartpuntvolgeling en afwezig bij de huismoeder.

Een opvallende en eerste vangst, van de wollegrasuil *Celaena haworthii* (Curtis, 1829), werd gedaan op 26.vii.2021 (Fig. 6) en op 9.ix.2021 werd het eerste exemplaar van de prachtige gelduil *Polychrysia moneta* (Fabricius, 1787) gevangen (Fig. 7), eveneens op licht.

Fig. 6. *Celaena haworthii*, Lauwersmeer, 26.vii.2021.

Fig. 7. *Polychrysia moneta*, Lauwersmeer, 9.ix.2021.

Fig. 8. *Xylena solidaginis*, Lauwersmeer, 29.viii.2021.

Fig. 9. *Cucullia asteris*, rups op zeeaster, Lauwersmeer, 21.viii.2021.

Op dezelfde datum als de gelduil werd een exemplaar van de groot hoefblad-boorder *Hydraecia petasitis* Doubleday, 1847, op licht gevangen, op een bijzondere plek, waarop later in de presentatie nader ingegaan wordt. Deze soort wordt eigenlijk altijd waargenomen op of in de directe omgeving van groeiplaatsen van de voedselplant groot hoefblad (*Petasites hybridus*). In het Lauwersmeer zijn echter geen groeiplaatsen van deze opvallende plant bekend. Het zal dus een zwerver zijn geweest.

Op 29.viii.2021 werd opnieuw een vangst gedaan van een opvallende soort. Ook dit zal ongetwijfeld een zwerver zijn geweest, gezien het bekende verspreidingsgebied van de soort in Nederland, dat (tegenwoordig) vrijwel uitsluitend op de Veluwe ligt. Het gaat om de bruine bosbesuil *Xylena solidaginis* (Hübner, 1803). De vlinder is goed herkenbaar, onder andere aan zijn vrij smalle voorvleugels (Fig. 8). Een paar dagen later (4.ix.2021) werden twee exemplaren van deze soort in een lichtval aangetroffen in het Friese Sint Jacobiparochi (bron: waarneming.nl).

Op dezelfde datum als de vorige soort werd ook een exemplaar van de gele uil *Enargia paleacea* (Esper, 1788) op licht gevangen. In het noorden van Nederland is de soort beslist een zeldzaamheid. Twee dagen eerder werd door de auteur in het zuiden van Friesland (Wolvega) een donker exemplaar van de gele uil gevangen en dit was pas het derde exemplaar voor de provincie Friesland.

Op 21.viii.2021 werden vier rupsen van de astermonnik *Cucullia asteris* (Denis & Schiffermüller, 1775) gevonden op zeeaster (*Aster tripolium*)(Fig. 9). Rupsen of imago's werden nooit eerder in het gebied gevonden, hoewel er herhaaldelijk gericht gezocht is naar vooral de rupsen, op een uitgebreide groeiplaats van zeeaster.

Fig. 10. *Earias vernana*, Lauwersmeer, 3.vii.2021.

Fig. 11. Vrouwtje *Nycterosea obstipata*, Lauwersoog, 11.viii.2021.

Na de nieuwe soorten worden er nog een aantal andere interessante en/of zeldzame soorten getoond, te beginnen met het tweede exemplaar – voor het Lauwersmeer – van de populierengroenuil *Earias vernana* (Fabricius, 1787), dat op 3.vii.2021 op licht gevangen werd (Fig. 10). Het lijkt erop dat de soort zich mogelijk ietwat aan het uitbreiden is, in noordwestelijke richting, vanuit de populatie in het zuidoosten van de provincie Drenthe. Buiten dit gebied zijn er de afgelopen jaren een zeer beperkt aantal vindplaatsen bijgekomen, in de provincies Drenthe en Groningen. Zo ving Stieneke Bontsema zowel in 2020 als 2021 een exemplaar in het Groningse Heiligerlee.

Het tweede exemplaar van de trekvinder zuidelijke bandspanner *Nycterosea obstipata* (Fabricius, 1794) werd gevangen op 11.viii.2021, in de haven van Lauwersoog (Fig. 11).

In 2018 werd voor het eerst een blauw weeskind *Catocala fraxini* (Linnaeus, 1758) gevangen in het Lauwersmeer. In 2019 en 2020 werden respectievelijk 4 en 13 exemplaren waargenomen en in 2021 waren dit er maar liefst 22! Deze prachtige vlinder, die van oudsher bekend staat als trekvinder, wordt in het Lauwersmeer zowel op licht als op smeer waargenomen (Fig. 12). Het was de vraag of de vlinder na de koude winter nog steeds in het gebied voorkomt, maar dit blijkt dus wel degelijk het geval te zijn. In het Lauwersmeer bevindt zich een populatie van deze fraaie soort, die dit jaar op opvallend veel plekken in Nederland waargenomen is en waarschijnlijk zijn dit vooral trekkers geweest. Een daarvan werd door de auteur gezien nabij Wolvega, in het zuiden van Friesland, op 27.viii.2021. Een

aantal foto's van het blauw weeskind wordt getoond, waarbij duidelijk wordt dat de soort behoorlijk variabel is, qua uiterlijk.

Fig. 12. *Catocala fraxini*, Lauwersmeer, 3.ix.2021.

Fig. 13. *Mythimna vitellina*, Waddenzeedijk bij Lauwersmeer, 10.x.2021

In het najaar werd een aantal keer met licht gevangen op de Waddenzeedijk, aan de noordzijde van het Lauwersmeergebied, met uitzicht op Schiermonnikoog. De lamp werd opgesteld bovenop de zeedijk, op avonden met weinig wind, hoewel op 10 oktober de vangst voortijdig afgebroken moest worden door een omslag in het weer van droog en weinig wind naar harde wind met regen! Jammer, want op deze avond werden (in ca. 1,5 uur tijd) maar liefst 21 exemplaren van de trekvlinder zuidelijke grasuil *Mythimna vitellina* (Hübner, 1808) op licht gevangen. Ze werden tijdelijk in potten bewaard om zo het exacte aantal te kunnen tellen. Aan het begin van de avond leek het er al op dat de soort een goede avond had, gezien meerdere exemplaren die al in het begin van de avond gevangen werden. Deze soort is een aantal keer vaker in het gebied waargenomen, maar altijd in zeer lage aantallen.

Tijdens de avonden op de zeedijk werd opnieuw duidelijk dat de meeste nachtvlinders tegen de wind in naar de lichtopstelling toe vliegen. Op twee van de avonden was de wind exact aflandig en kwamen vrijwel alle vlinders vanaf zee naar de lamp toe vliegen! In totaal werden op deze vier avonden 1771 exemplaren van 86 soorten waargenomen, waaronder de eerder genoemde exemplaren van de groot hoefblad-boorder en de gelduil! Andere opvallende soorten waren bijvoorbeeld bruine sikkeluil *Laspeyria flexula* (Denis & Schiffermüller, 1775), getekende gamma-uil *Macdunnoughia confusa* (Stephens, 1850), variabele herfstuil *Agrochola lychnidis* (Denis & Schiffermüller, 1775) en witte-l-uil *Mythimna l-album* (Linnaeus, 1767) en meerdere exemplaren van de eikenprocessierups *Thaumetopoea processionea* (Linnaeus, 1758). Ook diverse spannersoorten werden waargenomen op de zeedijk, zoals melkwitte zomervlinder *Jodis lactearia* (Linnaeus, 1758), bijvoetdwergspanner *Eupithecia innotata* (Hufnagel, 1767) en kajatehoutspanner *Pelurga comitata* (Linnaeus, 1758).

Fig. 14. Twee exemplaren van *Diarsia dahlii*, Bargerveen, 12viii.2021

Op de laatste dia van deze presentatie worden twee foto's getoond van de moerasbreedvleugeluil *Diarsia dahlii* (Hübner, 1813), gevangen op 12.viii.2021 in het Bargerveen, in het uiterste zuidoosten van Drenthe. Meerdere exemplaren van deze soort, die voor zover bekend (thans) uitsluitend in dit gebied een populatie heeft, werden waargenomen door Reinder Wijma en de auteur, vergezeld door Jan Rocks, die hier al jaren de nachtvinders inventariseert en de moerasbreedvleugeluil jaarlijks in flinke aantallen ziet. Een fraaie populatie dus!

Update project Nachtvinders van Bhutan

Cees Gielis

Cees Gielis doet verslag van de vorderingen welke gemaakt zijn bij de bestudering van de nachtvlinderfauna van Bhutan. Van de circa 8000 verzamelde dieren zijn er nu ruim 5000 gedetermineerd, die tot meer dan 1400 soorten behoren. Deze lijst, aangevuld met soorten welke in de literatuur genoemd zijn levert een lijst van ruim 1900 soorten op die nu bekend zijn van het land. De resultaten worden samengevoegd in een manuscript met de titel: Moths of Bhutan. De uitgave van dit boek zal in de eerste helft van 2022 plaatsvinden. De verwachting is dat het omstreeks 350 pagina's zal bevatten, met circa 200 kleurenplaten waarop de vlinders worden afgebeeld. Daarnaast worden genitaalpreparaten getoond van enkele lastige soortcomplexen.

Rupsenkweek in coronatijd

Joke Stuurman (tekst en foto's)

Vorig jaar (half november 2020) kwam ik in bezit van een aantal eitjes van *Polymixis lichenea* (Hübner, 1813), kustuil; *Polymixis flavincincta* (Denis & Schiffermüller, 1775), gele granietuil, en *Ennomos erosaria* (Denis & Schiffermüller, 1775), gehakkelde spanner.

Op 24.i.2021 kwamen er 2 rupsjes van *P. lichenea* uit. Eén bleek niet levensvatbaar, de tweede ging goed. O.a. muurpeper is een waardplant van de rups en dat stond er genoeg langs de kust van het IJsselmeer bij Lelystad. Met foto's vertoon ik het verloop van de groei en op 27.iv verdwijnt de volwassen rups onder de grond (Fig. 1). Op 14.x komt er een klokgaaf mannetje *P. lichenea* tevoorschijn (Fig. 2) en deze wordt in het kustgebied bij Scheveningen uitgezet.

Fig. 1. Volwassen rups van *Polymixis lichenea*.

Fig. 2. Mannetje van *Polymixis lichenea*, 14.x.2021.

Ook uit 2 eitjes van *P. flavincincta* komen rupsjes tevoorschijn op 9.iv.2021 en deze groeien voorspoedig op via de aangeboden paardenbloembladeren uit onze tuin. Rond 6.vi zijn beide rupsjes onder de grond verdwenen om te verpoppen. Op 2.ix.2021 kwam de eerste vlinder uit de pop (Fig. 3) en samen met de cocon waarin de pop van nummer twee zich nog bevond, zijn wij naar Hilversum gereden om de vlinder op de plaats van herkomst terug te zetten. Ik vond een mooi beschut plekje bij een boom en heb daar de andere cocon met inhoud vlak onder de grond begraven met hoop op ook een succesvolle kweek.

Fig. 3. *Polymixis flavicincta*, 2.ix.2021.

Drie eitjes van *E. erosaria* kwamen uit op 17.vi.2021. Eén ervan overleefde niet. De andere twee groeiden wel maar één bleef wel steeds achter in groei. Als waardplant bood ik ze 'hangende berk' aan (Fig. 4). Halverwege juli vertraagde de groei van beide rupsen. De kleinste van de twee ging een paar dagen aan een spindraad hangen en toen ik geen levensteken meer zag, heb het rupsje in de tuin onder de berk gelegd. Ook de overgebleven grotere rups trof op 2 .viii.2021 hetzelfde lot (Fig. 5). Oorzaak voor mij onbekend. Gelukkig had ik nog een foto van de vlinder uit 2012 gevangen tijdens een Ter Haar excursie in Winterswijk. Piet van Son verstreekte mij de eitjes en voorzag mij van een leuk tijdverdrijf tijdens de coronaperiode!

Fig. 4 (boven). Rups *Ennomos erosaria* op 2.viii.2021.

Fig. 5 (rechts). Rups *Ennomos erosaria* aan spindraad.

Tot slot nog even het korte verloop van het leven van een Atalantarups, *Vanessa atalanta* (Linnaeus, 1758). Ik vond de rups op brandnetel op 11.viii.2021. Op 14.viii was de rups ineens volkomen geel van kleur. Op 23.viii was de rups dood en er lagen 2 poppen van een sluipvlieg naast. Eén pop van de sluipvlieg heb ik nog in bezit om te zien wat er eventueel uitkomt.

Fig. 6. Rups *Vanessa atalanta*, 11.viii.2021, rivierduingebied tussen Lelystad en Swifterbant

Fig. 7. Geel verkleurde rups van *Vanessa atalanta*, 14.viii.2021.

Fig. 8. Dode atalantarups met sluipvliegpoppen, 23.viii.2021.

Vooruitkijken naar de voorjaarsbijeenkomst

Jeroen Voogd

Namens Jeroen Voogd, die helaas niet fysiek aanwezig kon zijn, houdt Klaas Kaag een korte voordracht. Hierin wordt vooruitgeblikt naar een uitgebreidere presentatie die Jeroen in februari hoopt te geven tijdens de voorjaarsvergadering. De presentatie start met een verhaal over de, met inheemse kruiden ingezaaide, Edese wegbermen en het beheer daarvan. De afgelopen twee jaar heeft Jeroen in deze bermen actief gezocht naar rupsen en veel bijzondere soorten aangetroffen. Ook een aantal soorten die in de nabijgelegen natuurgebieden niet of nauwelijks meer voorkomt, lijkt haar toevlucht deels gevonden te hebben in de bermen. Tot 2021 werden de bermen 'slechts' twee keer per jaar volledig gemaaid. In 2021 zijn de bermen slechts eenmaal gemaaid, helaas weer volledig, waardoor de potentie van de bermen, ten aanzien van het vergroten van biodiversiteit, voor een belangrijk deel teniet gedaan wordt. Helaas blijkt de gemeente vooralsnog niet bereikbaar voor feedback. Een soort, die Jeroen al tweemaal in de Edese bermen heeft gevonden is *Catarhoe rubidata* (Denis & Schiffermüller, 175) oftewel de roodbruine walstrospanner (Fig. 1 en 2).

Fig. 1. Rups van *Catarhoe rubidata*, Ede, 27.vi.2021.

Fig. 2. Imago *Catarhoe rubidata*, Ede, 9.v.2019.

Een onderwerp waar Jeroen het volgend jaar in ieder geval over wil hebben zijn entomopathogene schimmels. Iedereen kent ze wel, de vliegen en sprinkhanen die opeens aan het raam blijven plakken, waarna er uiteindelijk een wit poeder uit komt. Ook bij rupsen komt dat voor en de schimmelinfectie heeft invloed op hun gedrag. Jeroen vond in 2021 veel rupsen met schimmelinfecties waaronder ook soorten waarbij het hem eerder niet opgevallen was, zoals *Eilema complana* (Linnaeus, 1758), het streepkokerbeertje (Fig. 3). Komt dat door het weer, of worden entomopathogene schimmels ook gebruikt voor biologische bestrijding en is dit een naar neveneffect?

Fig. 3. Beschimmelde rups van *Eilema complana*, Nationaal Park Veluwezoom, 23.vi.2021.

Een belangrijke activiteit is het werken aan het rupsenboek. Hierin zal veel aandacht besteed worden aan de variatie binnen een soort en, als het iets toevoegt, ook aan andere stadia dan de volgroeide rups. Jeroen probeert dat zoveel mogelijk vast te leggen. Een voorbeeld zijn bijv. twee dia's met maar liefst 16 kleurvormen van *Lacanobia contigua* (Denis & Schiffermüller, 1775), de geoogde w-uil. Ook zal er ruimte zijn voor foto's van eitjes en waar ze gelegd worden. Tot slot zijn er foto's van enkele bijzonder leuke kweken uit 2021 (sommige doorlopend in 2022).

VOORJAARSBIJENKOMST SECTIE TER HAAR

De volgende bijeenkomst van de sectie wordt gehouden op
zaterdag 26 februari 2022

Om 11.00 uur in Natuurcentrum "De Schaapskooi" Overboeicop 15,
4145 NN Schoonrewoerd. Tel: 0345-641201 website: www.natuurcentrum.nl

N.B. In verband met de coronamaatregelen wordt u verzocht zich van te voren aan te melden bij de secretaris Maja de Keijzer via boos@xs4all.nl. Voor last minute aanmelding kunt u terecht bij de voorzitter Klaas Kaag, tel. (06-56650423).

AGENDA

10.30 uur	Zaal open
11.00 uur	Opening & bestuursmededelingen
12.30 uur	Lunchpauze
13.30 uur	Faunistische mededelingen
16.00 uur	Sluiting

Bereikbaarheid met de auto

Vanaf de A27 vanuit Breda: neem afslag Lexmond. Na 200 meter op rotonde rechts naar Hei- en Boeicop. Na 100 meter rechts naar Hei- en Boeicop. Volg deze weg 5200 meter, door het dorp. (Let op de snelheidsbeperking!!). Aan de rechterzijde is "De Schaapskooi".

Vanaf richting Utrecht: neem A2 richting 's-Hertogenbosch. Na verkeersplein Everdingen, 4500 meter, afslag 12 (Leerdam/Everdingen). Bij de tweede kruising rechtsaf: Hei- en Boeicop-Lexmond. Na 1800 meter aan linkerzijde is "De Schaapskooi".

Vanaf de A2 's-Hertogenbosch: na verkeersplein Deil doorrijden tot afslag Zijderveld/Leerdam. Hierna zie boven.

Bereikbaarheid met het openbaar vervoer

Vanaf NS station Utrecht en vanaf NS station Leerdam rijdt U-OV buslijn 85 op zaterdagen twee keer per uur. De uitstaphalte is op de kruising naar Hei- en Boeicop (halte Kortgerecht Blauwbijl). Vanaf hier een kleine 20 minuten lopen naar de Schaapskooi. Check <https://9292.nl> voor actuele informatie over de vertrektijden.

VOORJAARSBIJENKOMST SECTIE SNELLEN

De volgende bijeenkomst van de sectie wordt gehouden op
Zaterdag 2 april 2022 (onder voorbehoud)

Om 11.00 uur in het Centrum voor Natuur- en Milieu- Educatie “Landgoed Schothorst”
het Groene Huis te Amersfoort, Schothorsterlaan 21, 3822 NA Amersfoort;
tel: (033) 469 52 00; e-mail: cnme@amersfoort.nl

AGENDA

10.30 uur	Zaal open
11.00 uur	Opening & bestuursmededelingen
12.30 uur	Lunchpauze
13.30 uur	Faunistische mededelingen (met korte pauze rond 14.30 uur)
16.00 uur	Sluiting

Routebeschrijving, zie <https://www.hetgroenehuisamersfoort.nl/contact>
Voor openbaar vervoer check <https://9292.nl>

Richtlijnen voor auteurs van Franje

Iedereen die een voordracht gehouden heeft tijdens de bijeenkomsten van de werkgroep Snellen en de sectie Ter Haar wordt verzocht binnen 4 weken na de bijeenkomst een samenvatting van de voordracht op te sturen naar de secretaris van Snellen of Ter Haar (zie colofon voor mailadressen). Zie de aanwijzingen hieronder.

- Titel op eerste regel, regel open, dan auteur(s), regel open, tekst vanaf regel 5
- De eerste keer dat een soort genoemd wordt moeten zowel de wetenschappelijke naam (met naamgever en jaartal) én de Nederlandse naam genoemd worden. Voorbeeld: *Laspeyria flexula* (Denis & Schiffermüller, 1775), bruine sikkeluil. Let op de belettering: wetenschappelijke naam cursief, geslachtsnaam met hoofdletter, soortnaam met kleine letter; Nederlandse naam met kleine letter.
- Data van waarnemingen: 12 september 2019 weergegeven als 12.ix.2019.
- Verwijzingen naar literatuur met naam en jaartal tussen haakjes, bijvoorbeeld:
 - De rups leeft van korstmossen en is schitterend gecamoufleerd (Voogd, 2019); of:
 - Lempke (1960) schreef dat *flexula* een ruim verbreide soort was op zandgronden.
- Verwijzingen naar websites tussen haakjes, bijvoorbeeld (waarneming.nl)
- Foto's altijd apart meesturen in originele (ongecomprimeerde) vorm, met vermelding van de plaats en datum waar de foto gemaakt is.

Voorbeeld van literatuurlijst

Ellis, WN, Groenendijk D, Groenendijk MM, Huigens, ME, Jansen, MGM, van der Meulen, J, van Nieukerken, EJ & de Vos, R. 2013. Nachtvlinders belicht: dynamisch, belangrijk, bedreigd. De Vlinderstichting, Wageningen & Werkgroep Vlinderfaunistiek, Leiden.

Lempke BJ 1960. Catalogus der Nederlandse Macrolepidoptera (dertiende supplement). Tijdschrift voor Entomologie 109: 221-301.

Voogd, J. 2019. Het Nachtvlinderboek. KNNV Uitgeverij, Zeist.
waarneming.nl, geraadpleegd op 1 december 2019.

www.vlinderstichting.nl/vlinders/overzicht-vlinders/details-vlinder/bruine-sikkeluil,
geraadpleegd op 1 december 2019.

Achterblad: twee rupsen van *Falcaria lacertinaria* (Linnaeus, 1758), Bleke eenstaart.
Foto: Paul Kreijger.

